

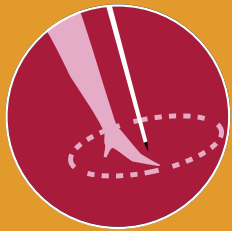
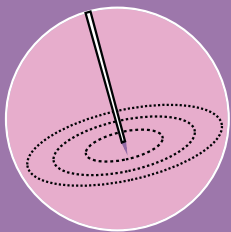

Nemzeti
Fejlesztési Ügynökség

Fogyatékos személyek akadálymentes hozzáféréseinek és megkülönböztetés-mentességének biztosítása

**Eszköztár a Strukturális
Alapok és a Kohéziós Alap
felhasználásához**

Hasznos információk, szervezetek, kapcsolat

Autisták Országos Szövetsége

Cím: 1053 Budapest, Fejér György utca 10.

Telefon: 061 354 1073

E-mail: info@esoember.hu

Kapcsolattartó: Vályi Réka ügyvezető

E-mail: valyi.reka@esoember.hu

Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (MVGYOSZ)

Címe: 1146 Budapest, Hermina út 47.

Telefon: 06 1 384-8440, 06 1 384-5028

E-mail: elnokseg@mvgyosz.hu

Kapcsolattartó: Kroll Zsuzsanna

E-mail: kroll.zsuzsanna@gmail.com, elnokseg@mvgyosz.hu

Telefon: 06 1 384-8440/109, mobil: 70/984-8672

Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ)

Címe: 1068 Budapest, Benczúr u. 21.

E-mail: ormodi.robert@sinosz.hu

Kapcsolattartó: Ormódi Róbert ügyvezető igazgató

Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ)

Cím: 1032 Budapest, San Marco 76.

Telefon: 06 1/3498-172

E-mail: szollosi_foldesi@yahoo.com

Kapcsolattartó: Földesi Erzsébet, alelnök

ÉFOÉSZ Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége

Cím: 1093 Budapest, Lónyay u. 17. I/1.

Telefon: 06 1 411-1356, 06 1 411-1357

E-mail: efoesz@efoesz.hu

Kapcsolattartó: Kovács Melinda

Fogyatékos Emberek Szervezeteinek Tanácsa

Cím: 1093 Budapest, Lónyay u. 17. I/1.

Telefon: 06 1 411-1356, 06 1 411-1357

E-mail: feszt@efoesz.hu

Kapcsolattartó: Gyene Piroska

Fogyatékos személyek akadálymentes hozzáféréseinek és megkülönböztetés-mentességének biztosítása

Eszköztár a Strukturális Alapok
és a Kohéziós Alap felhasználásához

Tartalomjegyzék

Előszó	4
Szakmai bevezető	6
1. Az eszköztár célja	8
Hogyan kell olvasni az eszköztárat?	8
2. Szakpolitikai háttér és alapelvek	9
2.1. A fogyatékos állampolgárt közponba állító modell	10
2.2. Az EU fogyatékosügyi politikája	11
2.3. A fogyatékos személyek esélyegyenlőségi kérdéseinek megértése	12
2.4. A hozzáférés feltételei a fogyatékos emberek számára	13
2.5. Szociális megfontolások a közbeszerzésekben	15
2.6. Az európai szintű szereplők együttműködése a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének ösztönzése céljából	17
3. A 2007-2013-as programozási időszak rendeletei	18
3.1. Általános rendelet (1083/2006) az Európai Regionális Fejlesztési Alapról, az Európai Szociális Alapról és a Kohéziós Alapról – kifejezetten a fogyatékkal élőkre vonatkozó hivatkozások	19
3.2. Az Európai Szociális Alap rendelet (1081/2006)	20
3.3. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap rendelet (1080/2006)	20
3.4. A Kohéziós Alap rendelet (1084/2006)	21
4. Hogyan biztosítsuk a fogyatékos személyek esélyegyenlőségét a Strukturális Alapok programjainak életciklusa során?	22
4.1. Partnerségi alapelv	22
4.2. Programozás	23
4.3. A Strukturális Alapok irányítása	24
4.3.1. Projektek kiválasztása	25
4.3.2. A Monitoring Bizottságok szerepe	26
4.3.3. Éves megvalósítási jelentések	27
4.3.4. Értékelések	28

4.4. Rugalmas finanszírozás	28
4.5. Technikai segítségnyújtás	30
4.6. Információ, nyilvánosság és tudatosság növelése	31
Mellékletek	32
1. melléklet: A Strukturális Alapok monitoring bizottságaiban való részvétel jó gyakorlata Görögországban	32
2. melléklet: Lehetséges példák, ellenőrző lista a hátrányos megkülönböztetés megakadályozására és az egyenlő hozzáférés biztosítására a Strukturális Alapok és Kohéziós Alap programjai és projektjei vonatkozásában	35
3. melléklet: Hozzáférés a világháléhoz	39
4. melléklet: Az Egyesült Királyság hozzáférést biztosító szabványai	41
5. melléklet: Programok hatásvizsgálata – Wales	43
6. melléklet: A fogyatékosági szemponatok érvényesítése a tagállamok ESZA operatív programjaiban	46
7. melléklet: Ellenőrző lista – példa az akadálymentes építkezés ellenőrzésére (indikatív)	50
8. melléklet: Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez	62

Előszó

Az ENSZ Egészségügyi Világszervezete (WHO) 2011. június 9-én közreadott jelentése megállapította, hogy a fogyatékos személyek számát világszerte messze alábecsülték korábban. A legújabb statisztikák szerint a fogyatékossgal érintett népesség aránya napjainkban átlépte az egymilliárdot. Ez a roppant nagy szám hazánkra vetítve is sokkoló, hiszen a 2001-es népszámlálás adatai alapján közel hatszázezer honfitársunk él valamilyen testi vagy értelmi fogyatékossgal. Számukra a világ máshogy működik, mint a társadalom többségéhez tartozók számára: egyszerűnek tűnő dolgok során – kezdve az okmányirodai ügyintézésétől, a tömegközlekedéstől vagy a szabadidős tevékenységektől, mint közös ebéd a családdal, egészen addig, hogy munkahelyet találjanak maguknak – fizikai és sokszor lelki akadályok sorával kell megküzdeniük. Közös felelősségünk és közös érdekünk, hogy fogyatékkal élő embertársaink helyzetén javítsunk annak érdekében, hogy tehetségüket teljes körűen kihasználva járulhassanak hozzá Magyarország fejlődéséhez, gazdagítsák értékeinket.

Jelen füzet magyar nyelvű kiadásának célja hazai körben is bemutatni az akadályok felszámolásának gyakorlati eszköztárát. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség elkötelezett amellett, hogy Magyarországon minden uniós támogatásból megvalósuló fejlesztés hozzájáruljon e probléma megoldásához. Szeretném ajánlani a kiadványt a támogatások felhasználását előkészítő és végrehajtó intézményrendszerben dolgozó munkatársaimnak, a pályázatok értékelőinek, a projektek megvalósítóinak, az érintett országos és helyi civil szervezeteknek, valamint fogyatékos embertársaimnak is, hogy ők is segítségünkre legyenek a számukra legmegfelelőbb megoldások közös megvalósításában. Bízom benne, hogy ez a magyar nyelven először megjelenő gyakorlati kézikönyv már a projektek tervezésének korai szakaszától egészen a kivitelezésig és azok működtetéséig hozzá tud járulni az Európai Unió vívmányai között számon tartott társadalmi esélyegyenlőség és kirekesztés elleni küzdelem nemes céljaihoz.

Az eredeti művet angol, német és francia nyelven az Európai Bizottság jelentette meg 2009-ben. Jelen fordítás, illetve a hazai utalásokkal, jogszabályi hivatkozásokkal történő kiegészítés a szerzői jogokkal rendelkező Jogérvényesülés Főigazgatóság engedélyével készült, és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség gondozásában jelenik meg.

A kiadványt szándékaink szerint a többi horizontális szempont gyakorlati alkalmazásának megkönnyítése érdekében újabb füzetek fogják követni a környezeti fenntarthatóság, a klímapolitika, valamint a társadalmi esélyegyenlőség témakörében.

Hadd fejezzem ki ezúton köszönetemet a magyar nyelvű szakmai lektorálásban részt vevő szakértőknek, akik társadalmi munkában vállalták a közreműködést.

A további közös szakmai munkához sok sikert és sikeres pályázást kívánok!

Budapest, 2012. május 15.

Petykó Zoltán
elnök

Szakmai bevezető

A Strukturális és Kohéziós Alapok a legfontosabb pénzügyi eszközöket biztosítják az európai uniós tagországok társadalmi és gazdasági fejlődésének elősegítésére. Ezek a minden európai polgár fejlődését szolgáló pénzügyi eszközök az Európai Unió költségvetésének 35%-át teszik ki. Fontos tehát, hogy az alapokból támogatott beruházások valóban mindenki fejlődését szolgálják, így a fogyatékos embereket is támogatassák.

Az alapvető emberi jogok érvényesülésének fejlődése hozta magával azt a szemléletet, mely szerint a társadalmi környezetünket úgy kell felépíteni fizikai, információ-kommunikációs és morális szempontból egyaránt, hogy az biztosítsa az emberi jogok egyenlő és szabad érvényesülésének lehetőségét minden ember, így a fogyatékos emberek számára is. Az emberi jogi megközelítés szerint ha bármely személynek vagy társadalmi csoportnak önhibáján kívül hátrányt kell elszenvednie, az abból adódik, hogy az adott társadalom nem teljesíti az alapvető kötelezettségét, mivel nem tesz meg mindent az egyenlő emberi jogok érvényesülése érdekében.

Az akadálymentes, más szóval hozzáférhető (angolul accessible) környezet a társadalom minden tagja életében alapvető és fontos szerepet játszik, nemcsak a fogyatékos emberek számára. A fenntartható fejlődés biztosítása szempontjából szükséges, hogy a társadalom minden tagja számára, beleértve a fogyatékos, idős, valamint a társadalmilag kirekesztett személyeket is, teljeskörű és egyenlő esélyű hozzáférés legyen biztosítva a tágabb értelemben vett környezethez (közlekedés, épített környezet, kommunikációs eszközök, információ stb.). Az épített környezet szolgáltatásai hozzáférhetőségének biztosítása tehát hozzájárul a „használó-központú”, az emberek különböző és időben változó igényét figyelembe vevő környezet kialakításához.

A Strukturális és Kohéziós Alapok 2007-2013 közötti programozási időszakára vonatkozó általános rendelet (1083/2006) felismeri a hátrányos megkülönböztetés megakadályozásának és a hozzáférhetőség biztosításának a fontosságát a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtésében, helyzetük javításában. A rendelet mindkét feltétel biztosítását horizontális szempontként definiálja. Kötelezően írja elő továbbá a konzultációt a fogyatékos emberek civil szervezeteivel is az alapok által finanszírozott programok tervezésében, nyomon követésében és végrehajtásuk értékelésében. A fogyatékos emberek szervezeteinek bevonása nem csak azon projektek esetében fontos, amelyeknek

kifejezetten ők a célcsoportjai, hanem olyankor is, amikor egy szélesebb körnek szánt, nyilvánosan hozzáférhető szolgáltatás, termék, kiadvány, kommunikációs rendszer vagy infrastrukturális beruházás jön létre, mivel az egyenlő esélyű hozzáférés szempontjainak érvényesítése ezekben az esetekben is elengedhetetlen.

A rendelet fenti követelményeinek végrehajtásában kíván segítséget nyújtani az „Eszköztár a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap felhasználásához”. Az eszköztár a fogyatékos ember jogi megközelítésének bemutatásával, a fogyatékos emberek hátrányos megkülönböztetése ellen fellépő és a pozitív intézkedéseket előíró európai uniós jogszabályok meghivatkozásával támasztja alá, valamint gyakorlati példákkal segíti a fogyatékos emberek speciális igényeinek figyelembe vételét az európai és magyar közpénzekből finanszírozott programokban.

Ajánlom az „Eszköztár” alkalmazását a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által működtetett programok teljes életciklusa alatt – a prioritások kiválasztásánál, a pályázati kiírások megfogalmazásánál, a nyertes pályázók kiválasztásánál, a programok teljesítésének monitoringjánál és értékelésénél –, valamint a fogyatékos személyekre vonatkozó horizontális szempontok megvalósulásának kiértékelésénél a 2007-2013-as időszakra vonatkozó részjelentésekhez és végső jelentéshez is. Meggyőződésem, hogy ha a fogyatékos embereknek másokkal egyenlő feltételeket biztosítanak, olyan társadalom jön létre, amelyben mindenki meglévő képességeivel hozzá tud járulni a nemzet fejlődéséhez.

Földesi Erzsébet

Fogyatékos Emberek Szervezetei Tanácsának (FESZT) elnökségi tagja
Európai Fogyatékosügyi Fórum alelnöke

1. Az eszköztár célja

Az eszköztár célja, hogy:

1) az irányító hatóságok, közreműködő szervezetek és projektfelelősök számára gyakorlati eszközöket biztosítson a Strukturális Alapok által támogatott programok és projektek előkészítéséhez, megvalósításához, monitorozásához és értékeléséhez¹;

2) segítse a projektfelelősöket és döntéshozókat a projektek megtervezésében és kivitelezésében annak érdekében, hogy a projektekben való részvétel, munkavégzés, a projektről való információszerzés és a projektek eredményeinek hozzáférése és hasznosítása a fogyatékos emberek számára is lehetséges legyen.

Különösen célja, hogy támogassa az esélyegyenlőségi és hozzáférési kérelmek megértését az alapok általános rendelkezéseinek 16. cikke követelményeiből² eredően, a fogyatékos személyek sajátos igényeinek megfelelően.

Az eszköztár a fogyatékos személyeknek és a fogyatékos személyek képviselőit ellátó szervezeteknek, valamint azok számára is hasznos lehet, akik többet szeretnének megtudni erről a kérdésről (pl. az idősebbek érdekképviseleti szervezetei, az idősebbeknek ugyanis hasonlóképp szükséges és fontos az akadálymentes hozzáférés).

Hogyan kell olvasni az eszköztárat?

Az eszköztár a kérdésről különböző ismeretekkel rendelkező olvasóknak készült. Nem mindenkinek lesz szüksége A-tól Z-ig elolvasni valamennyi fejezetet. A fő fejezetek egymástól függetlenül is olvashatóak. Azok az olvasók, akik tisztában vannak a hátrányos megkülönböztetés és az akadálymentesítés, hozzáférés kérdéskörével, rögtön kezdenek például a Strukturális Alapok rendeletről szóló harmadik fejezet olvasásával. Más olvasóknak lehet, hogy a legmegfelelőbb a negyedik fejezettel – amely a kivitelezésről szóló 16. cikket tárgyalja – vagy rögtön a mellékletben szereplő példákkal kezdeni.

¹ A szövegértés könnyebbé tételéhez Strukturális Alapok néven nevezzük az Európai Szociális Alapot, az Európai Regionális Fejlesztési Alapot és a Kohéziós Alapot

² Hivatalos Lap L 210, 2006. július 31., 25. oldal

2. Szakpolitikai háttér és alapelvek

Az EU 27 tagállamának össznépesége több mint 494 millió ember, ebből az aktív korú népesség legalább 16%-át képviselik a fogyatékos személyek³, akiknek többsége képes is és akar is dolgozni. Ennek következtében a fogyatékos emberek jelentős részét lehetne elhelyezni a munkaerőpiacon, akik így hozzájárulhatnak a gazdaság növekedéséhez. A fogyatékos emberek 50%-os foglalkoztatási aránya, szemben a nem fogyatékos emberek 68%-os foglalkoztatási arányával már jelzi, hogy a fogyatékos emberek tartalékai nagyrészt kihasználatlanok. A fogyatékos személyek közel kétszer nagyobb valószínűséggel inaktívak, mint a nem fogyatékosok. Emellett a fogyatékoság előfordulási aránya a kor előrehaladtával emelkedik, és az EU jelenlegi demográfiai helyzetében annak mértéke várhatóan tovább növekszik. Ezért kritikus fontosságú a megelőzés és a fogyatékos emberek szükségleteinek figyelembevétele, ezzel is elősegítve a munkaerőpiacra történő eredményesebb integrációjukat és társadalmi részvételüket. Sok tagállam rendelkezik az épített környezet, a közlekedés és a kommunikációs technológia hozzáférhetőségének biztosításáról szóló szabályozással és szabványokkal. Több tagállamban ezek a rendelkezések kötelező érvényűek, de vannak olyanok is, ahol önkéntes alapon érvényesülnek. A rendelkezések tagállamonként változhatnak, mint például az épített környezetben, vagy lehet európai dimenziójuk, mint például a helyi buszközlekedési szolgáltatások esetében, amelyek a 2001/85/EK irányelv⁴ hatálya alá tartoznak. Egyéb esetekben, például az internet területén tényleges konszenzus áll fenn a nemzetközileg elismert hozzáférési szabványok használatáról, például olyanokról, melyeket a „World Wide Web Consortium” az összes tagállam számára megalkotott. Emellett az épített környezet esetében vannak olyan intézményi szabványok, melyek az épületek hozzáférhetőségi kritériumait határozzák meg, például az ISO/TR 9527:1994 (*Épületek építése – A fogyatékos emberek szükségletei az épületekben – Tervezési útmutató*) vagy olyan nemzeti szabványok, mint például a DALCO⁵ szabvány a Spanyol Szabványügyi és Igazolási Egyesülettől (Spanish Association for Standardisation and Certification, AENOR), melyet egyúttal egy jóváhagyási konstrukció is kísér.

Ezek a szabványok és útmutatók eligazodásul elérhetőek a projektfejlesztők számára, illetve a tagállami hatóságok is megkövetelhetik betartásukat, például a pályáztatások során.

3 A munkaképesség önálló korlátozottsága és hosszútávon meglévő egészségügyi problémák alapján felmérve (Európai Munkaerő Tanulmány, a mozgáskorlátozottak munkavállalásának ad-hoc modulja, 2002 – European Labour Force Survey ad-hoc module on the employment of disabled people, 2002)

4 Hivatalos Lap L 42. szám, 2002. február 13. 1. oldal

5 Standards de deambulaci3n, compresi3n, localizaci3n y comunicaci3n

A különféle tagállamok szabályozásaiban megtalálhatók a hozzáférhetőségi követelmények, például az Egyesült Királyságban a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésről szóló törvény (Disability Discrimination Act – DDA), Spanyolországban a LIONDAU⁶, vagy az egyes szektorokat rendező szabályozás, mint Franciaországban vagy Németországban az építési szabályzat, hozzáférhető web-laptervezéssel.

2.1 A fogyatékos állampolgárt központba állító modell

A fogyatékoság egy folyamatosan fejlődő fogalom. A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény szerint (1. cikk) „fogyatékosággal élő minden olyan személy, „aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”⁷

A tagállamok különféle definíciókat és feltételeket használnak a fogyatékosággal kapcsolatban, a szakpolitikai célkitűzéseiknek, a hatályban lévő szabályozásaiknak és adminisztratív szabványaiknak megfelelően. Ez megnehezíti a fogyatékos emberek helyzetének pontos értékelését az Európai Unióban. Mindazonáltal, általános egyetértés van kialakulóban arról – amelyet a tagállamok és az Európai Közösség által is aláírt ENSZ-egyezmény is megerősít –, hogy elismerjék a fogyatékoságot definiáló szociális modellt, és hogy a kérdést emberi jogi szempontból közelítsék meg.

A fogyatékoságra alkalmazott eddigi hagyományos „orvosi modellen” alapuló megközelítés a fogyatékoságot fizikai, érzékszervi és értelmi károsodás eredményeként határozta meg. A modern európai fogyatékosági politikák a „fogyatékoság szociális modelljén” alapszanak, mely kiemeli a fogyatékosággal, de a társadalom tagjaként élő személyek egyenlő jogait. Ez az új megközelítés tiszteletben tartja és elismeri, hogy a fogyatékos személyeknek ugyanolyan jogaik vannak, mint a nem fogyatékos személyeknek, egyúttal elfogadja az EU-állampolgárok fogyatékoság-fogalmát. Ez az elv tükröződik az Európai Unió Alapjogi Chartájában, a fogyatékos személyekre vonatkozó 2003–2010-es európai cselekvési tervben és legújabban a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben. Mindez jelenti az ugyanolyan választási lehetőségekkel való rendelke-

⁶ Ley 51/2003, de 2 de diciembre, de igualdad de oportunidades, no discriminación y accesibilidad universal de las personas con discapacidad

⁷ <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=259>

zést, és a mindennapi élet ugyanolyan szintű irányítását, mint ahogy azt a nem fogyatékos emberek teszik, különös tekintettel az önálló élethez való jogra. Az ENSZ-egyezmény teljességében, és különösen annak 19. cikke, a közösségben történő önálló életet helyezi előtérbe, a szegregált lakhatást biztosító intézmények bővítése helyett. Mindez például azt jelenti, hogy az olyan megoldások uniós támogatása, melyek gátolják és akadályozzák a fogyatékos személyek társadalmi életét egyben az Egyezményben foglaltak ellenében is hatnának, és különösen súlyosan sértenék a fogyatékos emberek jogait, ezzel további kirekesztést okozva. A Strukturális Alapok támogatják az Európai Szociális Modell közös értékeit – mint pl. szolidaritás, emberi méltóság és egyenlő bánásmód, csak hogy néhányat említsünk az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok mellett. Emellett az ENSZ-egyezmény 9. cikke világos célkitűzéseket fogalmaz meg a résztvevő államok számára arról, hogy épített környezetüket, közlekedésüket és az információs és kommunikációs technológiákat (IKT) a fogyatékos emberek számára is használhatóbbá tegyék.

A Szociális Modell azt is felismeri, hogy a környezet az, amely akadályoz, és nem a fogyatékos maga. Másképp szólva: a fogyatékos nem más, mint a fogyatékos emberek és a társadalmi, fizikai és szemléletbeli korlátok közötti dinamikus kölcsönhatás, például az oktatásban, a közlekedésben és az egészségügyben. Az új megközelítés a személy fogyatékoságától elmozdult a társadalom képessége – vagy alkalmatlansága – irányába, hogy az egyenlő jogokat ezeken a területeken és máshol is biztosítsa.

2.2 Az EU fogyatékosügyei politikája

A Lisszaboni Stratégia 2005-ös újbóli elindítása arra ösztönözte az EU intézményeit és a tagállamokat, hogy a növekedésre és a munkahelyteremtésre jobban koncentrálnak intézkedéseket tegyenek. Az Európai Foglalkoztatási Stratégia (European Employment Strategy – ESS), az Európai Szociális Alap jelentős támogatásával, a felülvizsgált lisszaboni menetrend központi pillére, amely a foglalkoztatás fejlesztésére, a szakpolitika kialakítására és végrehajtására koncentrálnak, a jobb irányítás és a kölcsönös tanulás révén.

A fogyatékos emberek minden társadalmi szempontot felölelő integrációjának és részvételének támogatása kulcsfontosságú része az EU Szakpolitikáinak. A Szerződés 13. cikke közösségi intézkedésre⁸ is feljogosít a „*nemi, faji vagy etnikai eredetű, vallási vagy meggyő-*

⁸ Hivatalos Lap C., 2006. december 29. E

zödésen, fogyatékoságon alapuló, kor vagy szexuális irányultság miatti megkülönböztetés elleni harc" érdekében. A 2000/78. sz. irányelv a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmódról szól⁹, míg a Bizottság 2008. július 2-i javaslata ki fogja terjeszteni védelmét a munka világán túl a vallási, meggyőződési, fogyatékoságon alapuló, életkor vagy szexuális orientáció miatti diszkriminációval szemben, különös tekintettel a szociális védelemre, ennek részeként a szociális biztonságra és egészségügyre, szociális támogatásokra, oktatásra, az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésre, a lakhatást is beleértve.¹⁰

Azon túl, hogy a fogyatékos emberek sajátos igényeit elsősorban a tagállami szakpolitikákban kell felsorolni, az EU-szabályozás megfogalmazza a tagállami védelem közös minimumát. Ennek jó példája a több mint 8 utas szállítására alkalmas buszokkal ellátott helyi közösségi közlekedés, ahol a járműveknek akadálymentesnek kell lenniük.¹¹

A fogyatékos emberek helyzetének folyamatos javítása érdekében a Bizottság elindította és végre is hajtja a 2004-2010 közötti időszakra vonatkozó **EU Fogyatékosági Akciótervet**¹² (FA) (Disability Action Plan – DAP). Három operatív célkitűzés áll a FA középpontjában: (1) a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló irányelv teljes körű végrehajtása, (2) a fogyatékosággal kapcsolatos témák sikeres beépítése a kapcsolódó közösségi politikákba és (3) a jobb hozzáférhetőség biztosítása mindenki számára.

2.3 A fogyatékos személyek esélyegyenlőségi kérdéseinek megértése

A fogyatékos személyek esélyegyenlőségi alapelvét úgy is megfogalmazhatjuk, mint a fogyatékos személyek sajátos igényeinek rendszeres figyelembevételét a vonatkozó szakpolitikák tervezése és alkalmazása során. Az esélyegyenlőség nem csak a foglalkoztatáspolitikára¹³, hanem minden szakpolitika-alkotási folyamatra vonatkozik, beleértve a regionális politikát, az oktatást és képzést, a versenypolitikát, a közlekedést, a kutatást és az IKT-t.

⁹ A Tanács 2000/78/EK Irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról, Hivatalos Lap, L 303, 2000. december 12., 0016-0022. oldalak

¹⁰ Bizottság 2008 (426)

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/85/EK Irányelve

¹² Bizottság 2003 (650)

¹³ 2005. július 1.

A fogyatékos személyek esélyegyenlősége e definíció tekintetében a következőket jelenti:

- A fogyatékos emberek szempontjait aktívan be kell illeszteni az összes szakpolitikai területbe (pl. társadalmi infrastruktúra, közlekedés, oktatás, kutatás stb.) és a szakpolitikai fejlesztés valamennyi szintjén (nemzeti, regionális és helyi);
- A társadalmat mint egészet kell bevonni (a fogyatékos személytől kezdve a velük dolgozó embereken át a fogyatékos emberek szervezeteiig) abból a célból, hogy felismerjük és megértsük a fogyatékos emberek igényeit;
- Az összes rendelkezésre álló eszközt alkalmazni kell (jogi intézkedések, akciótervek, programok) a célzott műveletek, mint például önálló projektek mellett.

2.4 A hozzáférés feltételei a fogyatékos személyek számára

Az akadálymentességet és a hozzáférést mint fogalmat gyakran szinonimaként használjuk, mindkettő a környezet, az információk, egy termék vagy egy szolgáltatás használhatóságát jelenti mindenki számára. Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény meghatározása szerint: „Akadálymentesnek akkor tekinthető a környezet, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük.”

Ugyanakkor az akadálymentesítés mint tevékenység a környezet vagy a szolgáltatások utólagos átalakítását jelenti, amely annak érdekében történik, hogy a fogyatékos személyek számára is biztosított legyen a környezet bejárhatósága vagy a szolgáltatás igénybevétele.

Létezik egy, az akadálymentesítésnél lényegesen modernebb és kevésbé megkülönböztető alapelv, az egyetemes tervezés elve. Az egyetemes tervezés az a tervezési stratégia, amely már a folyamat kezdetén figyelembe veszi a használók képességeinek különbözőségét, gyakorlásával olyan termékek vagy szolgáltatások jönnek létre, melyek különleges megoldások és adaptáció nélkül biztosítják a lehető legtöbb ember számára a legteljesebb és legönállóbb használhatóságot. Célja, hogy a tervezők ne stigmatizálják az átlagostól eltérő igényű felhasználókat azzal, hogy speciális eszközök használatára kényszerítik őket, hanem olyan megoldásokat hozzanak létre, melyek egyaránt megfelelnek az ép és a speciális igényű felhasználóknak. Az egyetemes tervezés mint a hozzáférhetőség biztosításának feltétele és az ehhez kapcsolódó „ésszerű alkalmazkodás” követelménye törvényi szinten Magyarországon már 2007-ben megjelent a fogyatékossgal élő sze-

mélyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvényben.

A hozzáférés mindig egyenlő esélyű hozzáférést jelent ebben a dokumentumban. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékos személyek számára – speciális igényeik figyelembevételével és azok tiszteletben tartásával – meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek mellett ők is másokkal egyenlő módon vehetnek részt a társadalmi élet különböző szinterein.

A fentieket értelmezve tehát akadálymentesítésről már meglévő épület vagy szolgáltatás esetén beszélhetünk, míg újonnan létrehozandó épített környezet, termék, honlap vagy szolgáltatás esetében elengedhetetlen az egyetemes tervezés alapelveinek az alkalmazása, amely által létrejön egy mindenki, így a fogyatékos személyek számára is egyenlő esélyű hozzáférést biztosító társadalom.

Infokommunikációs akadálymentesítés

Az információs technológiák esetén ugyanúgy értelmezhető az akadálymentesség fogalma, mint bármely más technológia esetében. A honlapok és szoftverek akadálymentesítése mellett ide tartozik a többi infokommunikációs akadálymentesítés is: a jeltolmács alkalmazása rendezvényeken, ügyfelekkel való kapcsolattartáskor, a jól hallható vagy könnyen látható és érthető feliratozás, jelzés, Braille feliratozás a különböző típusú létesítményekben, köztereken és bármilyen más a fogyatékos személyek igényeire válaszoló kommunikációs intézkedés. Az informatikai szoftverek, a honlapok fejlesztése esetében is biztosítani kell a kommunikációs akadálymentességet. A webes tartalmak akadálymentesítése esetében kötelező a WCAG2.0 szabvány használata.

A látássérült személyek számára nem szükséges elkülönített akadálymentes felületeket, ún. „vakbarát” honlapokat létrehozni, illetve a honlapokat beépített felolvasó funkcióval ellátni. A WCAG2.0 szabvány alkalmazásával létrejött honlapok lehetővé teszik a képernyőolvasó szoftverrel történő korlátlan és kényelmes használatot, illetve tartalmazzák a gyengénlátó személyek által igényelt szín- és kontrasztváltás, valamint az átméretezés lehetőségét is. A „vakbarát” honlapokról az évek során bebizonyosodott továbbá, hogy azokat a létrehozás után nem frissítik, nem aktualizálják, illetve ezek a felületek gyakran csupán töredékét tartalmazzák az eredeti honlap információtartalmának, így az ilyen honlapok létrehozása diszkriminatív lehet, ráadásul teljesen felesleges.

Feltétel: Az infokommunikációs akadálymentesítés egyes elemei kötelezőek, különösen azok, amelyek a fejlesztési és támogatási erőforrások (támogatási, pályázati vagy beszerzési felhívások, képzési és munkalehetőségek stb.) elérhetőségét segítik. A közérdekű információkat könnyen érthető változatban is hozzáférhetővé kell tenni. Az internetes, multimédiás, informatikai fejlesztéseknél és eszközbeszerzéseknél biztosítani kell a korlátlan hozzáférhetőséget a fogyatékos személyek számára. Abban a pályázatban lehet ezt az esélyegyenlőségi intézkedést megjelölni, amelyben a kötelező kommunikációs akadálymentesítés mellett további infokommunikációs akadálymentesítést is vállalnak. Az intézkedést a pályázó többek közt közbeszerzési és fotódokumentációkkal, média-megjelenésekkel, esélyegyenlőségi elemet tartalmazó PR-tervvel, az akadálymentes honlappal igazolhatja.

A hozzáférés megteremtése alapvető előzetes feltétel a fogyatékos emberek számára ahhoz, hogy részt tudjanak venni a társadalom életében, továbbá az egyike a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény általános alapelveinek (9. és 3. cikk) is.

A hozzáférés alapvető követelmény kell, hogy legyen minden olyan árunál és szolgáltatásnál, amely a nyilvánosság számára is elérhető és amelynek értékesítésével kapcsolatos pályázat a Strukturális Alapok támogatásában részesül. A fogyatékos személyek befogadásához kulcsfontosságú, hogy ők is hozzáférjenek az épített környezethez, a közlekedéshez, a mindenki számára nyitva álló létesítményekhez és szolgáltatásokhoz, az információs és kommunikációs technikákhoz. Ezek a különféle alkalmazási módok szoros kapcsolatban állnak egymással, mivel az információs és kommunikációs technológiák életünk egyre több területét hatják át. Ebből kifolyólag fontos, hogy amikor a Strukturális Alapok támogatnak egy tevékenységet, követelmény legyen a hozzáférhetőség biztosítása az összes olyan helyszínhez, infrastruktúrához, közlekedéshez, technológiához és szolgáltatáshoz, amely megvásárlásáról, fejlesztéséről, fenntartásáról vagy felújításáról szó van.

2.5 Szociális megfontolások a közbeszerzésekben

A Közbeszerzési Irányelv¹⁴ lehetővé teszi a szociális megfontolások figyelembevételét és kiemeli az általános és hozzáférhetőségi kritériumok előírását a műszaki jellemzőkben és az ajánlatokra váró szerződési dokumentációban. Mindez hozzá fog járulni ahhoz, hogy

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/18/EK irányelve (2004. március 31.) az építési beruházásra, az árubeszerzésre és a szolgáltatásnyújtásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról, Hivatalos Lap L 134/114, 2004. március 31.

a fogyatékos emberek társadalmi befogadása erősödjön, és részvételük korlátai eltűnjenek. A szociális megfontolások közé tartozhat például, hogy egy projekt előnyben részesít olyan cégeket, amelyek nagy arányban foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű vagy fogyatékos embereket, vagy kizár a pályázatból olyan cégeket, amelyek nem tartják be a fogyatékos emberek jogszabályban előírt foglalkoztatási arányát vagy az elmúlt 3 évben megsértették az Egyenlő Bánásmódról szóló törvényt.

Európai és nemzeti szinten számos útmutató érhető el, illetve áll kidolgozás alatt.¹⁵ A legtöbb nemzeti szabványügyi szervezet rendelkezik hozzáférést biztosító szabványokkal, melyek néha európai vagy más nemzetközi szabványok átvételét jelentik. Európában nem megengedett fenntartani egymással versengő szabványokat¹⁶. Az internet területén a World Wide Web Consortium nyújt útmutatást, tesztanyagot a hozzáférésnek megfelelő fejlesztések és értékelések megvalósításához¹⁷.

Számos tagállamban léteznek a hozzáférés biztosítását kötelezően előíró szabályozások és rendelkezések. Fontos hivatkozási anyag az elérni kívánt hozzáférhetőségi megoldásokhoz az a Szabványosítási mandátum (M/420), mely felhatalmazza a CEN-t, a CENELEC-et és az ETSI-t¹⁸, hogy támogassa az európai hozzáférhetőségi előírásokat az épített környezetre kiírt közbeszerzések esetén. Számos olyan szabvány/műszaki előírás kerül kialakításra, melyek az épületek hozzáférhetőségének funkcionális követelményeit, illetve más, a funkcionális igényekkel összefüggő, minimálisan megkövetelt műszaki adatot határoznak meg. Továbbá az M/376-os számú¹⁹ felhatalmazás a közbeszerzések alá tartozó információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatban ugyanezeket a megoldásokat vizsgálja a fogyatékos emberek árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása érdekében. Kidolgozásra kerülnek majd terminálokkal, telefonokkal, számítógépekkel, szoftverekkel, internetoldalakkal és szolgáltatásokkal kapcsolatos műszaki követelmények is. Így a közbeszerzők könnyen képesek lesznek meghatározni akadálymentességre, hozzáférhetőségre vonatkozó követelményeiket úgy, hogy egyszerűen a hamarosan megjelenő szabványokra hivatkoznak. Ezen jövőbeli európai szabványok lehetőséget adnak majd a méretgazdaságosság növelésére, mert az akadálymentességi megoldások piacát vonzóbbá, illetve gazdaságilag előnyösebbé teszik az ipar számára.

¹⁵ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=hu>

¹⁶ Például az innováció és versenyképesség területén a hatályos szabványok megtalálhatók az ETSI DTR 102 612 V 0.0.50 számú dokumentumban.

¹⁷ <http://www.w3.org/WAI/>

¹⁸ CEN – Comité européen de normalisation, CENELEC – Comité Européen de Normalisation Electrotechnique, ETSI – European Telecommunication Standardisation Institute.

¹⁹ http://ec.europa.eu/information_society/policy/accessibility/deploy/pubproc/eso-m376/index_en.htm

2.6 Az európai szintű szereplők együttműködése a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének ösztönzése céljából

A fogyatékossgal kapcsolatos tevékenységek többnyire a tagállamok feladatkörébe tartoznak, mivel helyi szinten ők a leghatékonyabbak. Emellett a Bizottság az Európai Unióban az egyenlő esélyekhez a megerősített esélyegyenlőségi megközelítésen, a koordináción, a támogatási és akadálymentesítést célzó tevékenységeken keresztül járul hozzá. A fogyatékos emberek aktív befogadását legmegfelelőbben elősegítő környezet kialakításához valamennyi szakpolitikában elengedhetetlen az Európai Bizottság, a tagállamok, az érintett szervezet és a fogyatékos emberek szoros együttműködése. Az Európai Bizottság *fogyatékossgügygel foglalkozó magas szintű csoportján* belül folytatott párbeszéd hatékony vita- és együttműködési fórumot biztosít a tagállamok, a fogyatékos emberek szervezeteinek képviselői és a fogyatékos emberek számára szolgáltatást nyújtók között.

A mindenki számára nyitott és hozzáférhető társadalom biztosításának célkitűzése nem érhető el a fogyatékos emberek részvétele nélkül. A sikeres és hatékony szakpolitikák végrehajtása megköveteli ezen emberek bevonását a programok és projektek tervezésébe, nyomon követésébe és értékelésébe.

A társadalmi partnerek és egyéb érintettek bevonása, erőfeszítéseik egyesítése lényeges a fogyatékos emberek integrációjához. A Bizottság állandó párbeszédet folytat az Európai Fogyatékosügyi Fórummal, illetve más, a fogyatékos emberek ügyeit szolgáló civil szervezetekkel, a fogyatékos állampolgárok alapvető és emberi jogainak biztosítása céljából. A közös munka során számít aktív részvételükre az uniós szakpolitikák kidolgozásában és végrehajtásban. A Bizottság anyagilag támogatja e civil szervezetek működési költségeit.

3. A 2007-2013-as programozási időszak rendeletei

Az Európai Foglalkoztatási Stratégia és a Fogycsökkenésküldési Akciótervben megfogalmazott célok eléréséhez az Európai Szociális Alap biztosítja a legfőbb pénzügyi eszközt a tagállamok számára. Az ESZA mellett az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogat munkahelyeket teremtő vagy fenntartó, infrastruktúra-fejlesztést vagy helyi fejlesztési kezdeményezéseket, illetve kis- és közép vállalkozások üzleti tevékenységét segítő termelő beruházásokat. A Kohéziós Alap támogatja a fenntartható fejlődést, különösen a Transzeurópai közlekedési hálózatok (TEN-T) és a környezetvédelem területén.

A 2007-2013 közötti időszak alap-specifikus új korszakot indított a kohéziós politika és az európai régiók számára. Az alapok működését szabályzó jogszabálycsomag egy általános és négy rendeletet tartalmaz: az általános rendelet közös szabályokat állapít meg az új kohéziós politika programozására, irányítására, ellenőrzésére és értékelésére. A másik négy rendelet külön részletezi az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap (ESZA), a Kohéziós Alap (KA) és az Európai Területi Együttműködési Csoportosulás szabályait²⁰.

Minden tagállam előkészítette saját Nemzeti Stratégiai Referenciakeretét (NSRK), mely tartalmazza a Strukturális Alapok felhasználásának prioritásait a 2007-2013-as időszakra, összhangban a közösségi kohéziós stratégiai iránymutatásokkal és a lisszaboni nemzeti reformprogramokkal. A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret tartalmazza a tagállam átfogó stratégiáját a gazdaság és a foglalkoztatás fellendítésére. Emellett a tagállamok részletesebb, alapspecifikus operatív programokat is készítettek, melyek konkrét tevékenységekre vonatkozó prioritásokat és a különböző tématerületekhez kapcsolódó forrásokat is meghatároznak. Összesen 455 operatív program került megvitatásra a Bizottság szolgálataival. A tagállamok többsége operatív programjaiban kinyilvánítja, hogy az alapok általános rendelkezéseinek 16. cikkét horizontálisan fogja végrehajtani, illetve hogy olyan speciális műveleteket is tervezni fog, amelyek a fogyatékos emberek érdekeit szolgálják.

²⁰ http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reglem_en.htm

3.1 Általános rendelet (1083/2006) az Európai Regionális Fejlesztési Alapról, az Európai Szociális Alapról és a Kohéziós Alapról – kifejezetten a fogyatékkal élőkre vonatkozó hivatkozások

A korábbi programozási időszakokkal összehasonlítva ez a rendelet nagyobb hangsúlyt fektet a fogyatékoság kérdésre. A 16. cikk új átfogó fogyatékoságügyi megközelítést vezet be a Strukturális Alapokban. *„A tagállamok és a Bizottság megteszik a megfelelő lépéseket a nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultágon alapuló bármilyen megkülönböztetés megakadályozása érdekében az alapok különböző végrehajtási szakaszai során, különös tekintettel az alapokhoz való hozzáférésre. Különösen a fogyatékos személyek hozzáférése az egyik olyan kritérium, amelynek az alapokból társfinanszírozott műveletek meghatározásakor meg kell felelni, és amelyet a megvalósítás különböző fázisaiban figyelembe kell venni.”²¹*

Ez a cikkely fontos lehetőséget és határozott keretet teremt az esélyegyenlőség támogatására, a megkülönböztetés tilalmára és különösen a fogyatékos emberek számára való hozzáférhetőség megvalósítására, bevonva a fogyatékos személyek szervezeteit is. A megkülönböztetést megelőző általános politikán túl a tagállamoknak most már az is feladatuk, hogy figyelembe vegyék a hozzáférhetőség kérdéseit a megvalósítás különböző szintjein (pl. programozás, partnerségi megállapodások, projekt-kiválasztás, monitoring, értékelés, információs intézkedések stb.).

Az általános rendelet másik nagy újítása a 34. cikk – az úgynevezett *„Rugalmassági klauzula”*. Ez a záradék hivatkozik az ERFA és az ESZA-típusú tevékenységek „keresztfinanszírozási” lehetőségeire (minden prioritási tengelyben legfeljebb 10%). Másképp szólva lehet infrastrukturális beruházásokat kivitelezni ESZA-programokon belül (minden prioritási tengely legfeljebb 10%-áig), amennyiben azok a szóban forgó művelet végrehajtásához szükségesek és azzal közvetlenül kapcsolatban állnak. Ily módon rugalmasan kezelhető például az ESZA által támogatott tevékenységekhez való egyenlő hozzáférés biztosítása a fogyatékos személyek részére (pl. módosításokkal az oktatásban). A rugalmasságot az ERFA által támogatott tevékenységekkel kapcsolatban is lehet alkalmazni, például oktatások során, ahol a képzés a fogyatékos személyek igényeihez van igazítva, megcélozván ezzel egyenrangú részvételüket a projekttevékenységben.

²¹ A Tanács 1083/2006/EK rendelete (2006. július 11.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, Hivatalos lap, L 210, 2006. július 31., 25. o.

3.2 Az Európai Szociális Alap rendelet (1081/2006)

Az ESZA célkitűzése, a foglalkoztatási helyzet javítása mindenkire vonatkozik. Miután a fogyatékos személyek egy alacsony foglalkoztatottságú sérülékeny csoportot alkotnak, különösen fontos figyelmet fordítani a munkaerőpiacra történő bevonásukra. Ezért az ESZA-rendelet hangsúlyozza, hogy az ESZA-műveleteknek a vonatkozó közösségi prioritásokat és célkitűzéseket figyelembe kell venniük az olyan hátrányos helyzetű csoportok társadalmi kirekesztettsége elleni küzdelem érdekében, mint például a fogyatékos személyek (ESZA-rendelet, 2.2 cikk).

A rendelet a fogyatékoság kapcsán három megközelítési módot emel ki:

- A fogyatékos személyekre speciális igényű célcsoportként hivatkozik: *„a hátrányos helyzetű személyek, mint például... a fogyatékos személyek... munkaerőpiacra való belépésének és visszatérésének támogatása(...).”* (ESZA-rendelet, 3.1.c cikk, (i) bekezdés).
- Biztosítja a *„munkahelyi sokszínűség elfogadását és a megkülönböztetés elleni küzdelmet a munkaerőpiacra való belépés és a munkaerőpiacon való érvényesülés során”*. (ESZA-rendelet, 3.1.c cikk, (ii) bekezdés)
- Megköveteli, hogy az éves és a záró végrehajtási jelentés tartalmazzon információt az *„Egyéb hátrányos helyzetben lévő csoportok – beleértve a fogyatékosággal élő személyeket is – munkaerő-piaci integrációját és társadalmi befogadását erősítő intézkedésekről”*. (ESZA-rendelet, 10.d cikk)

A Közösség stratégiai iránymutatásai a kohézióról²² szintén kiemelik a fogyatékos emberek foglalkoztatási igényeinek fontosságát.

3.3 Az Európai Regionális Fejlesztési Alap rendelete (1080/2006)

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap az EU régiói közti egyenlőtlenség megszüntetését célozza azáltal, hogy a regionális gazdaságok fejlesztését és strukturális átalakítását támogatja. Az ERFA közreműködik az alábbiak támogatásában:

²² http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/osc/index_hu.htm

- (a) termelő beruházás, mely hozzájárul a fenntartható álláshelyek létrehozásához és megőrzéséhez, elsődlegesen közvetlen befektetési támogatással, kis- és középvállalkozások számára;
- (b) infrastrukturális beruházások;
- (c) az endogén potenciál fejlesztése a regionális és helyi fejlesztést támogató intézkedések révén.

Kiemelten fontos az általános rendeletbe foglalt, a fogyatékos személyek akadálymentes hozzáférését biztosító alapelvek bevonása az infrastrukturális projektek – mint például közlekedés, épített környezet, telekommunikáció (beleértve a széles sávot és az alkalmazásokat is) – megvalósításába. A hozzáférhetőség biztosításának hiánya kizárná a fogyatékos embereket a projekt támogatásával létrejött épített környezet, közlekedési és telekommunikációs rendszerek használatából, hátrányos helyzetbe hozva őket nem fogyatékos embertársaikhoz képest. Nem beszélve az utólagos akadálymentesítés többletköltségeiről, amely által az adott eszköz, alkalmazás költségei megnőnek.

Fontos továbbá a fogyatékos személyek regionális fejlesztésben való aktív részvételének támogatása is.

3.4 A Kohéziós Alap rendelet (1084/2006)

A Kohéziós Alap kiemelt közlekedési hálózati, környezetvédelmi és energetikai programokat támogat azokban az országokban, ahol az egy főre eső nemzeti összjövedelem (GNI) az EU-átlag 90%-a alatt van. A hozzáférés alapelveinek figyelembe vételét a kohéziós alap által finanszírozott projektek megvalósításakor is fontos biztosítani.

4. Hogyan biztosítsuk a fogyatékos személyek esélyegyenlőségét a Strukturális Alapok programjainak életciklusa során?

Nincs „készen kapható” modell a fogyatékkal élők esélyegyenlőségi kérdéseinek megoldására a Strukturális Alapok programjaiban. Minden tagállamnak a saját nemzeti sajátosságaihoz és stratégiáihoz kell igazítania az ebben az eszköztárban található jó gyakorlatokat és ajánlásokat. Ez a fejezet a megvalósítás különböző szintjei során alkalmazandó, megkülönböztetés-ellenes és akadálymentességet biztosító alapelveket tartalmazza, figyelembe véve a fogyatékos személyek sajátos igényeit.

4.1 Partnerségi alapelv

Az általános rendelet 11. cikkében meghatározott partnerségi alapelv szerint minden tagállamnak kötelessége **partnerséget kialakítania az alábbiakkal:**

- a) illetékes regionális, helyi, városi és egyéb közhatóságok;
- b) gazdasági és társadalmi partnerek;
- c) bármely egyéb megfelelő, a civil társadalmat képviselő szervezet, a környezetvédelmi partnerek, nem kormányzati szervezetek, valamint a férfiak és nők közötti egyenlőség, előmozdításáért felelős szervezetek.

A partnerségnek az alap beavatkozásainak összes fázisában – az előkészítés, a megvalósítás, a monitoring és az értékelés során is – jelen kell lennie. Emellett az együttműködés legmagasabb szintjét kell megteremtenie. A 11. cikk kötelezi a tagállamokat a partnerségi alapelv érvényesítésére, összhangban a hatályos nemzeti szabályokkal és gyakorlatokkal. A társadalmi partnerek bevonására, megfelelő konzultációra és egyéb érintettek részvételére az ESZA-rendelet 5(2) cikke is lehetőséget biztosít.

Mindazonáltal a megosztott irányításnak megfelelően a tagállamok felelőssége, hogy a partnerek együttműködését biztosítsa. Így a leghatékonyabb módja a megvalósítás nyomon követésében való részvételnek az, ha megtaláljuk a nemzeti és regionális struktúrák megfelelő képviselőit. Kiemelten javasolt a fogyatékos személyek szervezeteinek részvételére. Fontos hangsúlyozni, hogy a fogyatékos embereket képviselő szervezetekkel folytatott párbeszédet nem pótolja a fogyatékos személyek számára szolgáltatást nyújtó szerveze-

tekkal való együttműködés. A fogyatékos emberek helyzetének jobbítását célzó projektekbe, vagy a fogyatékos személyek számára kialakítandó épített környezet, közlekedési vagy infokommunikációs eszközök, berendezések, rendszerek tervezésébe, kialakításába és értékelésébe a fogyatékos személyek szervezeteit kell bevonni, hiszen a csoport sajátos igényeit ők ismerik a legjobban. Ismereteik saját, mindennapi tapasztalatukon alapulnak.

Hangsúlyozni kell továbbá, hogy a fogyatékos emberek szervezeteinek bevonása nem csak azon projektek esetében fontos, amelyeket specifikusan az ő érdekükben hoznak létre pl. akadálymentesítés, speciális segédeszközök fejlesztése, munkaerő-piaci integrációs programok stb., hanem olyankor is, amikor egy mindenki számára elérhető szolgáltatás, termék, kiadvány, kommunikációs rendszer vagy infrastrukturális beruházás jön létre, mivel az egyenlő esélyű hozzáférés szempontjainak érvényesítése ezekben az esetekben is elengedhetetlen.

4.2 Programozás

A Bizottság és a tagállamok nemzeti hatóságai közötti, az operatív programok elfogadásával kapcsolatos egyeztetések során a tagállamok számára javaslatként fogalmazódott meg, hogy a Nemzeti Stratégiai Referenciakeretben és az operatív programokban úgy szerepeltessék a két kötelező alapelvet – megkülönböztetés-mentesség és hozzáférés –, hogy azokat az alábbiaknak megfelelő módon, horizontálisan közelítik meg:

- *Elemzés* – a fogyatékos emberek helyzetének leírása a megkülönböztetés tilalma szempontjából, beleértve az általuk tapasztalt egyenlőtlen esélyeket és nehézségeket, különösen a munkaerőpiaccal és a megkülönböztetés-mentesség alapelveivel való összhanggal kapcsolatban, a fogyatékos és a fogyatékos személyek akadálymentes hozzáférési lehetőségei tekintetében. Ez az elemzés szolgál a stratégia-fejlesztés alapjául.
- *Stratégia* – az elemzés alapján kiválasztott eszköz, amely megelőz és küzd a fogyatékos-alapú diszkrimináció bármely formája ellen. A stratégia írja le, hogy az egyenlőség és az egyenlő esélyek a fogyatékos emberek vonatkozásában hogyan kerülnek érvényesítésre, és hogy az alapokhoz történő egyenlő hozzáférésük miképpen van biztosítva.
- *Prioritások* – a (1) diszkrimináció tilalmának és a (2) hozzáférés alapelveinek horizontális alkalmazása, melyekhez meghatározott intézkedéseket kell társítani, a

fogyatékos emberek igényeinek figyelembevételének céljából (ESZA-rendelet 2.2, 3.1 és 3.2 cikkei), olyan területeken, mint például a társadalmi befogadás, a közösségi élet, a foglalkoztatás, az oktatás, a képzés, az épített környezet, a közlekedés, az információs és kommunikációs technológiák stb.

- *Végrehajtó rendelkezések* – gyakorlati kérdések, melyek biztosítják, hogy a fogyatékoságügyi szempontok és a megkülönböztetés tilalmának alapelvei figyelembe vannak véve az alapok által társfinanszírozott műveletek meghatározásának különböző szintjein, azaz az előkészítés, a megvalósítás, a monitoring és az értékelés szintjén, minden OP-ban.
- Továbbá, az *Európai Területi Együttműködés* alatti, kizárólag ERFA-finanszírozású operatív programok előkészítésének és megvalósításának is tartalmaznia kell a fogyatékos emberek számára biztosítandó hozzáférésére vonatkozó rendelkezéseket azokban a stratégiákban és eljárásokban, amelyek a megkülönböztetésmentesség és hozzáférés alapelveinek integrációját biztosítják a végrehajtó rendelkezésben.

4.3 A Strukturális Alapok irányítása

A 2007-2013-as időszak irányítási folyamata igencsak decentralizált. A Bizottság projekteket nem támogat közvetlenül. A tagállamoknak és nemzeti hatóságoknak a felelőssége, hogy a támogatandó nemzeti prioritásaikat meghatározzák, és kiválasszák az egyes projekteket. Ez azt is jelenti, hogy az operatív programok elfogadását követően, annak irányítása és nyomon követése a nemzeti vagy regionális szintű hatóságok feladata. A projektekkel kapcsolatos javaslati és pályázati felhívásokat nemzeti és nem európai szinten dolgozzák ki. Az irányító hatóságok feladata, hogy a fogyatékos embereket a megvalósítási folyamat minden szintjén bevonják, valamint hogy vonatkozó specifikációkkal hivatkozzanak a fogyatékos személyek megkülönböztetésének tilalmára és a hozzáférési követelményekre.

Ahhoz, hogy az alapok által társfinanszírozott műveletek helyes megvalósítását biztosítsák, a tagállamoknak megfelelő irányítási, monitoring és ellenőrzési rendszert kell működtetniük. A megkülönböztetés tilalmára és a fogyatékos személyek hozzáférésére vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása az egyik olyan feltétel, melyet az alapok által finanszírozott műveletek meghatározása során figyelembe kell venni.

Az irányítási folyamatban a megkülönböztetés tilalmát és a fogyatékos emberek hozzáférést biztosító követelmények megfelelő alkalmazását feladatlisták használata is segítheti. Feladatlista-minták e dokumentum mellékletében található.

4.3.1 Projektek kiválasztása

A Strukturális Alapok önálló programjai által támogatott projekteket világos és átlátható feltételek szerint kell kiválasztani. A kiválasztási feltételeket gondosan meg kell tervezni annak érdekében, hogy csakis azok a projektek kerülhessenek kiválasztásra, melyek adott esetben ténylegesen lehetővé teszik a fogyatékos személyek részvételét.

A helyiségekhez, információhoz, kommunikációhoz, anyagokhoz és eredményekhez történő teljes hozzáférés alapvető szempont, azt egy projekt támogathatóságának kötelező feltételévé kell tenni. A fogyatékos embereknek a projekteken történő minél önállóbb és teljeskörű részvétele érdekében biztosítani kell a helyszínekhez, információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférést és a részvétel lehetőségét, az ehhez szükséges speciális eszközöket (pl. képernyőolvasó szoftverrel telepített számítógép), igényeiknek megfelelő speciális formátumú információs anyagokat és segítő szolgáltatásokat (pl. jeltolmácsolás, feliratozás vagy jegyzetelés, személyi segítség), illetve szükség esetén megfelelően kialakított környezetet, beleértve a szállást és utazást is.

Az infrastrukturális beruházásokkal kapcsolatban a projektjavaslatnak megfelelő információt kell tartalmaznia az akadálymentesség biztosításának módjáról is. Ha a szerződés közbeszerzéstől függ, a pályázati feltételekben meg kell határozni a hozzáférhetőségre vonatkozó (kiválasztási vagy jogosultsági) feltételeket. Ez fogyatékosági szempontú értékelést is magában kell, hogy foglaljon a felhasználók lehető legszélesebb köre számára történő egyetemes tervezés szempontjából is („Design for All”).

Fontos látni, hogy egy ajánlat követi-e a hozzáférhetőséget biztosító útmutatókat és szabványokat, hivatkozik-e a hozzáférhetőségi szabályoknak való megfelelésre, illetve alkalmaz-e vizsgálati és nyomon követési módszereket a fogyatékos emberek szervezeteinek bevonásával. A munkába bevont személyzet szakismeretével kapcsolatban fontos megvizsgálni, hogy vannak-e akadálymentesítési szakértők vagy olyan olyan források, amelyek külső szakértő bevonását szolgálják. Továbbá rendelkezésre állnak-e és használatban vannak-e az akadálymentesítést, hozzáférhetőséget biztosító működési és eljárási

útmutatók a szervezetekben, illetve rendelkezik-e a személyzet olyan tudással és képzési lehetőséggel, amely megnyugtatóan jelzi, hogy a hozzáférési kérdéseket megfelelően közelítik-e meg az infrastrukturális beruházások során.

A pályázati űrlapokhoz csatolt egyszerű kérdések megkönnyítenék a projektek értékelését. (Pl. „Kérjük, mutassa be a fogyatékos emberek lehetséges részvételét a javasolt projektben!”, „Kérjük, mutassa be, hogy a fogyatékos emberek hozzáférhetőségének biztosítása hogyan fog történni!”, „Kérjük, mutassa be, hogy a fogyatékos emberek milyen hasznát fogják látni a munka eredményének, más személyekkel azonos feltételek mellett!”) Az ilyen kérdések növelik annak valószínűségét, hogy a kérdést megfelelő figyelem fogja övezni.

Az egyes pályázati felhívások és a pályázatok konkrét kiválasztási kritériumai nagyban különböznek a támogatandó tevékenységek természete szerint. A megfelelő kiválasztási szempontok alkalmazásának megkönnyítése érdekében indokolt intézkedés lehet a fogyatékos emberek szervezeteinek bevonása a monitoring bizottságok munkájába. Ezen szervezeteknek alaposan ismerniük kell a fogyatékos személyek valós igényeit és a vonatkozó, ésszerű megoldásokat. Mindemellett az is fontos, hogy speciális akadálymentesítési szaktudás is rendelkezésre álljon a bíráló bizottságokban. A tagállamok eltérő módszereket alkalmazhatnak ennek biztosítására.

A fogyatékos emberek szervezeteinek képviselőinek szintén jelen kell lenniük azokban a bizottságokban, amelyek a támogatásra benyújtott javaslatokat ténylegesen értékelik. Egyéb megoldásként javasolt létrehozni különálló „értékelő testületeket”, melyek csak a fogyatékosügy, esélyegyenlőség és hátrányos megkülönböztetés szempontjából bírálják el a projektjavaslatokat, esetleg képzést tartanak az értékelőknek a hozzáférhetőség biztosítása tekintetében.

4.3.2 A monitoring bizottságok szerepe

A monitoring bizottságok fontos intézmények, amelyek javítják az operatív programok hatékonyságát és minőségét. Az általános rendelet világosan megfogalmazza szerepüket és hatáskörüket: „... (a bizottságok) megvizsgálják és jóváhagyják a finanszírozott műveletek kiválasztási kritériumait, és jóváhagyják ezen kritériumoknak a programozási igények szerinti bármely felülvizsgálatát.” (65. a cikk).

Összetételükről a tagállam és az irányító hatóság dönt. Fontos, hogy a fogyatékos emberek szervezeteinek képviselői a monitoring bizottságok szavazati joggal rendelkező tagjai legyenek. A célzott műveletek kiválasztási feltételeinek kidolgozásában való részvétel mellett – mint az fentebb említésre került – hatáskörük kiterjed a folyamatok felülvizsgálatára, az eredmények értékelésére, a jelentésekhez történő hozzájárulásra és a felülvizsgálati javaslatokra, vagy az irányítási eljárások átalakítására.

Ebben az összefüggésben, a projektek helyszíni történő látogatásakor – még az építkezési szakaszban – fogyatékos emberek szervezeteinek bevonásával még a munka befejezése előtt felfedhetnek problémás akadálymentesítési kérdéseket, illetve potenciális akadályokat is elháríthatnának, mielőtt még azok felszámolása költségessé válna.

A tagállamok jelenlegi gyakorlata azt mutatja, hogy gyakran speciális monitoring bizottságot hoznak létre a nemek közti egyenlőséggel és a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos kérdések felülvizsgálatára. Egy ilyen megoldás megkönnyíthetné az általános rendelet 16. cikke szerinti hozzáférési követelmények alkalmazását. Fontos kiemelni ezt a feladatot, amikor a bizottságok hatáskörét írjuk le. Ebben az összefüggésben fontos megjegyezni, hogy amennyiben szükséges, a monitoring bizottság összetétele változtatható a támogatási időszak folyamán.

4.3.3 Éves végrehajtási jelentések

A jogszabályi keret alapján (általános rendelet, 67. cikk) speciális éves és záró megvalósítási jelentéseket kell készíteni. A tagállamnak nemcsak éves végrehajtási jelentéseket kell majd benyújtania minden operatív programról, hanem zárási jelentéseket is. Ezeket a jelentéseket a Bizottság kapja meg, továbbá tartalmukról és elfogadhatóságukról is a Bizottság dönt. Emellett, amennyiben az éves jelentések megküldésre kerültek, a Bizottság minden évben, közösen az irányító hatósággal, megvizsgálja az OP-k végrehajtásának folyamatát, az elért eredményeket (a fogyatékos emberek hozzáférhetőségével és hátrányos megkülönböztetésük tilalmának végrehajtásával kapcsolatban is), a pénzügyi kivitelezést és egyéb tényezőket. A Bizottság a vizsgálat során megjegyzéseket fogalmazhat meg mind a tagállam, mind az IH részére. A megjegyzéseket megválaszolandó a tagállam tájékoztatja a Bizottságot a megtett intézkedésekről. Ebben az összefüggésben fontos, hogy az IH-k rendelkezésre bocsássák a megtett intézkedésekre vonatkozó dokumentációt (pl. az alkalmazott feladatlistákat) a 16. cikk értelmében, illetve hogy a jelentésben

külön részt szenteljenek annak, hogy kifejtik, hogy a projektekben az alapelvek miképp lettek érvényesítve és monitoringjuk hogyan történt.

Az ESZA-rendelet 10. cikke kimondottan meghatározza, hogy az éves és záró végrehajtási jelentéseknek tartalmazniuk kell a megvalósítások összegzését egyebek mellett a nemek közötti esélyegyenlőség érvényesítéséről, a munkaerő-piaci integráció erősítéséről és a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjáról, beleértve a fogyatékos személyeket.

4.3.4 Értékelések

A rendelet 47(1) cikke kimondja: *„Az értékelések célja, hogy az adott tagállamokat és régiókat érintő egyedi strukturális problémák tekintetében javítsa az alapokból származó támogatás, valamint az operatív programok stratégiájának és végrehajtásának minőségét, eredményességét és következetességét, figyelembe véve ugyanakkor a fenntartható fejlődés célkitűzését, valamint a környezetre gyakorolt hatásra és a stratégiai környezeti hatásvizsgálatra vonatkozó közösségi jogszabályokat.”*

Az alapok támogatásának minőségét, hatékonyságát és következetességét rendszeres időközönként kell értékelni. Ez az eszköztár segíthet olyan értékeléseket tervezni, melyek ténylegesen a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, a fogyatékos személyek hozzáférést és a partnerségi alapelv megfelelő megvalósítását célozzák.

Fontos, hogy az értékeléseket a programozási időszak előtt, annak során és azt követően kell végrehajtani a tagállam vagy a Bizottság feladatai részeként, az arányosság követelményének szem előtt tartásával.

4.4 Rugalmas finanszírozás

Mint általános szabály, az operatív programok mindig egy alapból kerülnek támogatásra. Mindazonáltal az általános rendelet 34(2) cikke²³ bevezeti az ERFA és az ESZA közti rugal-

²³ Az általános rendelet 34. cikke – Az Alapok különös tulajdonsága

2. Az alapokra vonatkozó egyedi rendeletekben megállapított eltérő rendelkezések sérelme nélkül, az ERFA és az ESZA kiegészítő jelleggel és az operatív program minden egyes prioritási tengelyéhez a közösségi támogatás

masságot, mely alapján – bizonyos határokon belül, maximum 10%-os arányig – egy alap támogathat olyan tevékenységeket, mely általában egy másik alap hatáskörébe esik, de amelyekre „a művelet kielégítő végrehajtásához szükség van...” az első alap által támogatottak, és „...a művelethez közvetlenül kapcsolódnak”. Ez lehetőség a tagállamoknak, hogy megkönnyítsék az egy alap által támogatott projektek megvalósítását.

Bizonyos esetekben a más alap támogatási körének történő finanszírozási lehetősége (általában a prioritási tengely 10, kivételesen 15%-áig) különösen hasznos lehet. Olyan esetekben például, ahol emberek képzésére van szükség ahhoz, hogy az ERFA-tevékenységet sikeresen megvalósítsuk (pl. műszaki oktatás korlátozott számú munkavállalónak, köztük fogyatékos embereknek, akik a modern berendezést működtetni fogják), és viszont, olyan esetekben, amikor bizonyos beruházások szükségesek egy infrastruktúra hozzáférhetőségének javításához, a fogyatékos emberek bizonyos ESZA által finanszírozott képzésével kapcsolatban. A tevékenységeket közvetlenül a fő beruházáshoz kapcsolódóan kell elvégezni. Továbbá a beavatkozásokat mindig alá kell, hogy támassza a hatékony és eredményes pénzgazdálkodás, egymást kiegészítő jelleggel.

Ezen rugalmas beavatkozások támogathatósági szabályaival kapcsolatban a projekt kiadásainak támogathatósága azon alap szabályaitól függenek, amely keretében a beavatkozás történik. Például ahol az ESZA támogat egy OP-t, és egy speciális projekt vagy a projekt egy része az ERFA körébe tartozik (mint például infrastruktúra vagy berendezés), úgy az ERFA szabályait kell követni, nevezetesen a ERFA rendelet 7. cikkét, ami a támogatható kiadásokat határozza meg, még akkor is, ha azt az ESZA finanszírozza, és viszont²⁴.

Fontos figyelembe venni a fogyatékos emberek igényeit egy projekt meghatározásakor, illetve a fogyatékos emberek képzésekhez történő hozzáférése érdekében érdemes kihasználni ezt a rugalmassági szabályt. Gyakran érdemes végigfutni egy, a legismertebb fogyatékosokhoz kapcsolódó alapszükségleteket leíró, papíralapú forgatókönyvön, amely segít megtalálni az akadályokat és meghatározni a szükséges beavatkozásokat. Másik lehetőség egyszerű konzultációk folytatása fogyatékos emberek szervezeteivel a beavatkozások megtervezéséről.

10 %-a erejéig finanszírozhat a másik alap támogatási körébe tartozó intézkedéseket, feltéve, hogy azokra a művelet kielégítő végrehajtásához szükség van, és azok a művelethez közvetlenül kapcsolódnak.

24 2007-2013-as programozási időszak: Aide-Memoire for desk officers, European Commission, DG Regional Policy and DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities

Más esetekben olyan útmutatók is segíthetnek a használók igényeinek azonosításában, melyeket a szabványosítás fogyatékoságügyi kérdéseinek átgondolásához terveztek (pl. a CEN útmutató 6²⁵).

4.5 Technikai segítségnyújtás

Az általános rendelet 46. cikke lehetőségét biztosít arra, hogy „*az alapok az operatív programokba tartozó előkészítési, irányítási, monitoring, értékelési, tájékoztatási és ellenőrzési tevékenységeket az alapok végrehajtására irányuló igazgatási kapacitás megerősítését célzó tevékenységekkel együtt... finanszírozzák (...)*”. A pénzügyi korlát a „Konvergencia” és a „Regionális versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzésekre elkülönített teljes összeg 4%-a, valamint az „Európai területi együttműködés” célkitűzésre elkülönített teljes összeg 6%-a.

A forrásokat fel lehet használni a kivitelező szervek és lehetséges kedvezményezettek képzésének támogatására, ezzel is segítve a partnerségre, a hátrányos megkülönböztetés tilalmára és a hozzáférhetőség biztosítására vonatkozó alapelvek jobb megértését, illetve hogy a projektben finanszírozni lehessen a szükséges szakértői kompetenciákat. A fogyatékos emberek civil érdekvédelmi szervezetei monitoring bizottságokban történő részvételének érdekében tett speciális kapacitásfejlesztő intézkedései is finanszírozhatók technikai segítségnyújtásból.

A fogyatékos emberek szervezetei felkérhetők tanácsadói, oktatói munkára a fogyatékos-alapú hátrányos megkülönböztetés és az akadálymentesség és hozzáférhetőség témában, amely feladat szintén finanszírozható a technikai segítségnyújtás keretéből. Ezzel elérhető, hogy a fogyatékos emberek érdekében tett intézkedések hatékonyak, eredményesek legyenek, ne látszattervékenységek elvégzésére kerüljön sor.

²⁵ Európai Szabványügyi Bizottság (CEN) - Útmutató szabványfejlesztőknek az idők és a fogyatékkal élők szükségleteinek figyelembe vételére

4.6 Információ, nyilvánosság és tudatosság növelése

A tagállamnak és az Irányító Hatóságnak biztosítania kell, hogy az EU állampolgárok és a lehetséges kedvezményezettek számára rendelkezésre álljanak a programok és az előrelátható műveletek információi. Az információkat a fogyatékos személyek számára is hozzáférhetővé kell tenni. Az információ ne csak a projektek tartalmára vonatkozzon, hanem arra is, hogy az alapokhoz hogyan lehet hozzáférni, azok felhasználásában részt venni. A projektszinten megszervezett tevékenységek elterjesztése és érvényesítése kiemelhet fogyatékosági szempontokat: a fogyatékosági dimenzió rendszeresen szem előtt van-e tartva, hogyan történik a fogyatékosággal kapcsolatos prioritások figyelembevétele, milyen módon biztosított a fogyatékos személyek és szervezeteik részvétele a projektben, miképp értesültek a résztvevők a fogyatékoságügyi szempontokról (háttér dokumentáció, írásos anyagok, prezentációk). Mindebbe beletartozik az alapok felhasználásával kapcsolatos konferenciákhoz és nyilvános rendezvényekhez történő hozzáférés biztosítása is.

Hasonlóképp fontos a szervezetek tájékoztatása és tudatosság-fejlesztő kapacitásuk növelése, valamint a közszolgálatban dolgozók és a kedvezményezettek képzése. Ebből a célból az úgynevezett Technikai Segítségnyújtás (TS) is pénzügyi eszközként használható (lásd még a 4.5-ös pontot).

1. melléklet

A Strukturális Alapok monitoring bizottságaiban való részvétel jó gyakorlata Görögországban

Az ESZA Irányító Hatóság tapasztalatai

(Forrás: KTK Irányító Hatósága)

A felelős görög hatóságok 2000-2006-os tapasztalatai (Görögország számára a 3. KTK) számos, a 1083/2006/EK tanácsi rendelet 16 cikkében támasztott követelmény horizontális alkalmazására és működtetésére vonatkozó megoldás átvételéhez vezetett, amelyek bekerültek a 2007-2013 időszakra vonatkozó görög NSRK-ba is, mint például:

- A Fogyatékos Emberek Országos Szövetségének (nemzeti ernyőszervezet, amely többféle fogyatékoságot képviselő szervezetet tömörít) képviselete minden OP monitoring bizottságban, teljes szavazati joggal.
- A nemzeti hatóságok rendszeres együttműködést és konzultációt folytatnak a kompetens civil szervezetekkel a NRSK teljes tervezési folyamata során, mely hozzájárult ahhoz, hogy a diszkrimináció ellenes és az egyenlő hozzáférést biztosító elvek szerinti ajánlások horizontálisan beépülhessenek valamennyi új program dokumentumba és az NSRK-ba.
- Egy szakmai bizottság létrehozása a hátrányos megkülönböztetés ellenes és az egyenlő hozzáférést biztosító elvek NSRK-ba történő beemelésére (a 3614/2007 törvény és az OP végrehajtási rendeletei szerint). A bizottság elnöke a Nemzeti Koordinációs Hatóság (Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium), tagjai az OP-k Irányító Hatóságainak és a Fogyatékos Emberek Országos Szövetségének képviselői, de releváns ügyekben az OP monitoring bizottságok elnökeinek éves tanácsülésének véleményét is kikérhetik.
- Minden OP-ra vonatkozó, a fogyatékos személyekkel kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés ellenes és egyenlő hozzáférést biztosító alapelveket figyelembe vevő horizontális projekt-kiválasztási kritériumok bevezetése, amelyek kidolgozása a kompetens fogyatékos emberek ernyőszervezetének aktív bevonásával történik.

A monitoring és a jelentéstételi kötelezettségek szintjén a vonatkozó kezdeményezések közé tartozik a műveletek Műszaki Közlönyeire (Technical Bulletins) történő hivatkozások bevezetése, melyek összefoglalják az egyenlő hozzáférés biztosítása és a hátrányos megkülönböztetés megakadályozása terén elvárt hatásokat, amelyeket a NSRK irányítási és információs rendszere is monitoroz, továbbá egy külön elemzés (fejezet) bevezetése az OP éves végrehajtási jelentésekben.

Civil szervezetek tapasztalatai

(Forrás: Fogyatékos személyek szervezeteinek és az EU 2007-2013 –

Fogyatékos személyek esélyegyenlőségi eszköztára – Európai Fogyatékosügyi Fórum 10/2006)

A fogyatékos személyek néhány nemzeti ernyőszervezete már az 1994-1999 közötti időszakban is részt vett a monitoring bizottságok munkájában (pl. Görögországban az országos ernyőszervezetek megfigyelői státusszal rendelkeztek)

Görögországban a 2000-2006 közötti programozási időszakban az országos fogyatékosügyi ernyőszervezet már a monitoring bizottságok szavazati joggal rendelkező tagjává vált. Ennek a szervezetnek a képviselői az ország teljes területéről közreműködnek az összes, szám szerint 13 regionális OP monitoring bizottságában, ahol szavazati joggal is rendelkeznek, továbbá részt vesznek a 11 ágazati OP közül 7-nek a munkájában (oktatás és iskolarendszerű szakképzés, egészségügyi és jóléti, versenyképességi, foglalkoztatásügyi és szakképzési, kulturális, információs társadalmi, vasút-, kikötő- és városfejlesztési ágazatok).

A görög ernyőszervezet szintén részt vesz további két ágazati OP monitoring bizottságában, ahol nem rendelkezik szavazati joggal (környezet-, vasút-, repülőtér- és városfejlesztés). Az ernyőszervezet képviselői ugyancsak rész vesznek másik 3 nagyon fontos monitoring bizottságban, ahol szavazati joguk van, ezek: i) a humán erőforrás monitoring albizottság, ii) a programfejlesztés egészére vonatkozó monitoring bizottság és iii) a Kohéziós Alap monitoring bizottsága.

Vannak olyan ágazati OP-k is, amelyekben nincs ernyőszervezeti részvétel, de ezek a halászati és földművelési szektorokra korlátozódnak.

A monitoring bizottságokban folyó munka (Görögország)

A görög országos ernyőszervezet monitoring bizottságokban történő közreműködése során az alábbi ügyeket képviselték:

1. A fogyatékos személyek esélyegyenlőségének figyelembe vétele minden OP tekintetében, azaz:

- a) több intézkedés a fogyatékos emberek számára
- b) egyenlő hozzáférés kritériumának horizontális megjelenítése a „tervezés-kiegészítő dokumentumban”, valamint olyan monitoring mechanizmusok kialakítása, amelyekkel mérhető ennek a kritériumnak a korrekt végrehajtása, azzal a céllal, hogy több erőforrás álljon rendelkezésre a fogyatékoságüggyel és az egyenlő hozzáférés biztosításával kapcsolatos ügyekre.

2. Speciális intézkedések meghozatala a fogyatékos személyek leghátrányosabb csoportjai számára (komplex függőségi szükségletekkel élő emberek, fogyatékos nők, fogyatékos bevándorlók stb.)

3. A fogyatékoságra vonatkozó terminológia javítása minden érintett OP-ban.

Az eredmények:

- Minden OP-ban több intézkedés került beépítésre a fogyatékos személyek számára.
- Országos ernyőszervezetek képviselőinek részvétele az egyes projektek tanácsadói bizottságaiban.
- A fogyatékoságra vonatkozó terminológia korrekciója.
- A programfejlesztés egészére vonatkozó monitoring bizottság negyedik ülésén (melyre 2003. 12. 17. került sor Thessalonikiben) elfogadásra került a döntés arról, hogy az egyenlő hozzáférés kritériuma minden OP-ban végrehajtásra kerüljön, ami részlegesen meg is valósult.

2. melléklet

Lehetséges példák, ellenőrző lista a hátrányos megkülönböztetés megakadályozására és az egyenlő hozzáférés biztosítására a Strukturális Alapok és Kohéziós Alap programjai és projektjei vonatkozásában

Ellenőrző lista – a 16. cikk program szintű, horizontális alkalmazása	
Elvek és intézkedések	ellenőrzés
Partnerségi eszközök	
Fogyatékos személyek szervezeteinek képviselői az OP Monitoring Bizottságának tagjai (célszerűen szavazati joggal).	
Fogyatékos emberek szervezeteinek képviselői tagjai azoknak a testületeknek, amelyek kiválasztják az OP által társfinanszírozott egyes műveleteket.	
Fogyatékos emberek szervezeteinek képviselőit az IH aktívan bevonja az egyes intézkedések kiválasztási kritériumainak megtervezésébe.	
Fogyatékos személyek szervezeteinek képviselői részt vesznek a pályázat előkészítő munkacsoportokban.	
Beszerezési eszközök	
Pályázati kiírás/tender tartalmazza az akadálymentességre vonatkozó követelményeket a közbeszerzési, vagy pályáztatási eljárásban (különösen az ERFA esetén).	
Technikai jellemzők.	
Minőségi kiválasztás kritériumai.	
Szerződés elnyerésének kritériumai.	
Szerződések teljesítésének feltételei.	
Az ajánlattevők teljesítésének kritériumai.	
Programmenedzsmet	
Pénzügyi rugalmassági záradék program szinten engedélyezett.	
Hátrányos megkülönböztetés ellenes és fogyatékosügyügyi képzési programok végrehajtása a fogyatékos személyek szervezeteinek bevonásával a Strukturális Alapokból finanszírozott projekteknél, különböző partnerek/érintettek számára.	

Ellenőrző lista – a 16. cikk program szintű, horizontális alkalmazása

Technikai segítségnyújtást fel lehet használni kapacitásbővítésre és fogyatékkal élőkét képviselő NGO-k részvételére és közreműködésére a programok megvalósításában (pl. monitoring bizottsági részvétel).

Az önkormányzatok és a közvélemény fogékonyra és felelőssé tétele a fogyatékos emberek szükségleteire; hátrányos megkülönböztetés mentesség és egyenlő hozzáférés/akadálymentesítés szükségességének megértését célzó képzések, a fogyatékos emberek szervezeteinek aktív részvételével.

Monitoring és értékelés

A hátrányos megkülönböztetés mentesség és az egyenlő hozzáférés/akadálymentesítés alapelveinek egyértelmű megjelenítése valamilyen monitoring és értékelési tevékenységben.

A tevékenységek elemzése a fogyatékos emberekre gyakorolt hatás szempontjából a fogyatékos emberek szervezeteinek részvételével.

Hozzáférés általános elemzése

A projektgazdának ki kell fejtenie és meg kell magyaráznia a benyújtandó pályázati anyagban, hogyan fogja a fogyatékos embereket bevonni a tervezett projektbe és ki kell fejtenie, hogy milyen akadálymentesítést/ egyenlő hozzáférést biztosító intézkedéseket fog alkalmazni.

A projektgazda betartja a fogyatékos emberekre vonatkozó nemzeti foglalkoztatási kötelezettségeket és hátrányos megkülönböztetés mentességet (93/94 cikkek nyilatkozatának analógiájára) ideértve az ésszerű alkalmazkodást, amely a fogyatékos emberek egyéni szükségleteinek kielégítését szolgálja, ahhoz, hogy másokkal egyenlő módon tudják ellátni munkájukat, vagy vegyenek részt az oktatásban, képzésben, átképzésben és továbbképzésben.

A munkacsoport leírást ad szakterületeiről és szakmai tapasztalatairól, a fogyatékos és az egyenlő hozzáférés/akadálymentesség biztosítása terén eddigi elért eredményeiről, a fogyatékos emberek szervezeteinek bevonásával, azokkal történt konzultációt követően.

A projektgazda megjeleníti korábbi, a fogyatékos és az egyenlő hozzáférés/akadálymentesítés terén szerzett tapasztalatait.

Ellenőrző lista – a 16. cikk program szintű, horizontális alkalmazása

Helyszínekhez és logisztikához való hozzáférés	
Az igénybe vett szemináriumi és üléstermek akadálymentesítettek mind a fizikai, mind az információs kommunikáció szempontjából.	
Az igénybe vett konferencia termek akadálymentesítettek mind a fizikai, mind az információs kommunikáció szempontjából.	
A lefoglalt szállodák akadálymentesítettek, mind a fizikai, mind az információs kommunikáció szempontjából.	
Üléstermek, szemináriumi helyszínek megközelíthetők akadálymentesített szállítójárművekkel.	
Az információhoz és tananyagokhoz történő akadálymentes hozzáférés	
Az igénybe vett képzési anyagok hozzáférhetőek (igénybe vehetők valamilyen segítő technológia beiktatásával, vagy látássérültek számára hozzáférhető formátumúra történő átalakítás útján, ideértve a „könnyen olvasható formátum”-ra alakítást is „easy to read”, amely elszámolható költség).	
Létrehozott produktumok akadálymentes hozzáférhetősége biztosított (pl. a honlapok w3c-WAI szabványokat alkalmaznak).	
A projekt eredményeinek megosztására használt formátum hozzáférhető (pl. W3C-WAI szabványok alkalmazása a webes felületeken, mindenki számára elérhető dokumentumok készítése, könnyen olvasható nagykontrasztú, nagyobb betűméretű verzióra történő átalakításuk költségei elszámolhatóak).	
Rugalmassági záradék alkalmazása	
Képzési programok az ERFA projekteknel hátrányos megkülönböztetés és fogyatékoságügyi témákban a fogyatékos személyek szervezeteinek bevonásával.	
Az épített környezet átalakítása az akadálymentesség érdekében, az egyetemes tervezés alkalmazásával ESZA projekteknel.	
Speciális költségek társfinanszírozásának elszámolhatósága igény esetén	
Személyi segítőik költségei elszámolható költségek.	
Jeltolmács alkalmazása elszámolható költség.	

Ellenőrző lista – a 16. cikk program szintű, horizontális alkalmazása**Monitoring és értékelés**

A hátrányos megkülönböztetés elleni és egyenlő hozzáférést biztosító kritériumok egyértelmű megjelenítése valamennyi monitoring és értékelési tevékenységben.

Az infrastruktúra akadálymentességének helyszínen történő ellenőrzését a fogyatékos személyek szervezeteinek képviselőivel vagy akadálymentesítési szakértőkkel (lehetőség szerint rehabilitációs környezettervezők, rehabilitációs mérnökök) együtt végzik el.

3. melléklet

Hozzáférés a világhálóhoz

Minden tagállamban léteznek hozzáférési szabványok, melyek azokat a követelményeket tartalmazzák, amelyekkel a fogyatékos személyek számára lehet hozzáférhetővé tenni az elektronikus honlapok használatát. Ezek általában a World Wide Web Konzorciumnak (W3C) a webtartalmak hozzáférhetőségére vonatkozó iránymutatásain (WCAG) alapulnak. A honlapok elektronikus akadálymentesítési irányelveinek betartása nemcsak segíti azok fogyatékos személyek általi használatát, de más, további előnyökkel is jár: megkönnyíti karbantartásukat, hordozhatóvá teszi a tartalmakat más mobil eszközökre, használatukat szélesebb körben, az egész lakosság számára is megkönnyíti.

A W3C nemrég adta ki webtartalmak hozzáférhetőségére vonatkozó iránymutatásainak módosított változatát, amely figyelembe veszi a technológia fejlődését, így a WCAG 2.0 útmutató már jobb megfeleltetést biztosít. Az útmutató letölthető: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/>

Az Európai Bizottság 376. számú szabványosítási mandátuma hivatkozik a W3C /WAI konzorcium munkájára, amelyet figyelembe kell venni az európai szabványok kidolgozásánál. A szabványosítás legfőbb célja, hogy olyan szabványok kerüljenek kialakításra, melyek meghatározzák azoknak az akadálymentesítési követelményeknek a formáit az IKT területén (a világhálót is beleértve), amelyek közbeszerzéseknél a tenderek műszaki jellemzőinek meghatározása során alkalmazhatóak a speciális hozzáférési követelmények részletezésére, illetve amelyekre hivatkozni lehet az európai szabványokat leíró hivatalos dokumentumokban.

Gyors tippek a webtartalmak hozzáférhetőségéhez

Az alábbi „gyors tippek listája” bemutatja, hogy az útmutató milyen típusú kérdésekkel foglalkozik a W3C/WCAG 2.0 alapján. Összefoglalja a webtartalmak hozzáférhetőségére vonatkozó iránymutatások WCAG 2.0 verzióját, azonban mindezt átfogalmazva és nem a teljesség igényével teszi. Kérjük, látogasson el a W3C/WCAG 2,0 weboldalakra, ha a teljes, naprakész szöveget meg kívánja ismerni.

Érzékelhetőség

- Biztosíts szöveges alternatívát a nem szöveges tartalomhoz!
- Feliratozd és nyújts alternatívákat az audió és videó tartalmakhoz!
- Tedd a tartalmat adaptálhatóvá és elérhetővé a segítő technológiák számára!
- Használj megfelelő kontrasztot, hogy a dolgok könnyen láthatóvá és hallhatóvá váljanak!

Működtethetőség

- Tedd az összes billentyűzet funkciót elérhetővé!
- Adj a felhasználóknak elegendő időt a tartalom elolvasására és használatára!
- Ne használj olyan tartalmat, amely rohamokat okozhat!
- Segíts a felhasználóknak eligazodni és megtalálni a tartalmat!

Érthetőség

- Ellenőrizd a szöveg olvashatóságát és érthetőségét!
- Gondoskodj róla, hogy a tartalom érzékelhető formában jelenjen meg és kiszámítható módon működjön!
- Segítsd a felhasználóknak elkerülni és javítani a hibákat!

Szilárdság

- Maximalizáld a kompatibilitás lehetőségét jelenlegi és jövőbeli technológiákkal!

4. melléklet

Az Egyesült Királyság hozzáférést biztosító szabványai

Az előzőekben ismertetettek szerint a legtöbb nemzeti szabványügyi hatóság számos tárgykörben²⁶ kifejlesztette a hozzáférést biztosító szabványait, útmutatóit. Az alábbi lista néhány, az Egyesült Királyság területén hatályban lévő szabványt tartalmaz²⁷:

(Forrás: Brit Szabványügyi Intézet)

PAS 88:2008 Útmutató nagy szállodai helyiségek és szállodaláncok akadálymentes kialakításához.

PAS 88:2008 Útmutató nagy szállodai helyiségek akadálymentes kialakításához és a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésről szóló törvény követelményeinek való megfelelésről (DDA) 1995.

BIP 0090:2008 Web hozzáférhetőség. A PAS 78 szabvány működtetése.

BS EN 81-70:2003 Biztonsági előírások felvonók megépítéséhez és szereléséhez. Személy- és áruszállító felvonók különös alkalmazásai. A felvonók hozzáférhetősége, beleértve a fogyatékos személyeket is.

BS EN ISO 9241-151:2008 Az ember és a rendszer közötti kölcsönhatás ergonómiája. Útmutató a világháló felhasználói felületeihez.

PAS 124:2008 Honlapokra vonatkozó szabványok meghatározása, megvalósítása és működtetése: jó gyakorlatok ismertetése.

BS EN ISO 9999:2007 A fogyatékos embereket segítő termékek. Rendszerezés és terminológia.

PAS 78:2006 Jó gyakorlati útmutató weboldalak akadálymentes hozzáférhetővé tételéhez.

²⁶ Hasonló listák minden nemzeti szabványügyi hatóság vonatkozásában léteznek - <http://www.cen.eu/cenorm/members/national+members/members.asp>

²⁷ <http://www.bsi-global.com>

KIT 172 BS EN 81 Felvonókra vonatkozó szabványsorozat.

BS 8300:2001 Épületek és hozzáférhetőségük tervezése annak érdekében, hogy megfeleljenek a fogyatékos személyek igényeinek. Gyakorlati szabályzat.

BS EN 1332-3:2008 Kártyás azonosító rendszerek. Az ember és a gép kapcsolata. Kezelők.

5. melléklet

Programok hatásvizsgálata – Wales

(Forrás: Welszi Európai Támogatási Iroda (WEFO))

A Walesi Európai Finanszírozási Hivatal (WEFO), mint a 2007-2013 közötti periódusban a Strukturális Alapokból Wales-ben megvalósuló programokért felelős Irányító Hatóság példája a fogyatékos személyek egyenlő bánásmódjának hatásvizsgálatára (Disability Equality Impact Assessment, DEIA) a programok végrehajtása során.

A fogyatékos személyek egyenlő bánásmódjának hatásvizsgálata (DEIA) része a fogyatékos személyek egyenlő bánásmódjáról szóló kötelezettségnek. Az állami irányelvek a fogyatékos személyek egyenlő bánásmódját biztosító kötelezettségekről kimondják, hogy „a közhatóságoknak rendelkezniük kell a fogyatékos személyek egyenlő bánásmódját biztosító tervvel, melyben a hatóságok összegzik azokat a módszereket, amelyekkel felméri politikájuk és gyakorlatuk tényleges, vagy valószínűsíthető hatásait a fogyatékos személyek egyenlő bánásmódjának biztosítása szempontjából”.

A hatásvizsgálatot a WEFO az ERFA és ESZA konvergencia és versenyképességi programok megvalósítására végezte el, azzal a céllal, hogy azonosíthassa azokat a területeket, ahol esetleg hátrányos megkülönböztetés történhet, kiemelve azokat a kutatásokat, amelyet azért végeztek el, hogy kimutassák, hogy a programok végrehajtásán hogyan lehet úgy javítani, módosítani, hogy csökkentsék, vagy megszüntessék a hátrányos megkülönböztetést és pozitív módon erősítsék a fogyatékos emberekkel alkalmazott egyenlő bánásmódot.

A hatásvizsgálatnak 3 fő lépése volt. A WEFO megbízott egy vállalkozót (DTZ), hogy átfogó vizsgálatnak vessen alá a programokat, elemezze és a rendelkezésre álló szakirodalom alapján egészítse ki a Hatásvizsgálatok jelentéseit, amelyekre aztán a későbbi konzultációk épültek. A DEIA konzultáció a programok kidolgozása folyamán lefolytatott széleskörű konzultációra épült.

2007. szeptemberében a WEFO a walesi parlament Egyenlő Bánásmód és Emberi Jogok Bizottságának ajánlására azzal kereste meg a Valleys Race Egyenlő Bánásmód Tanácsát (VALREC), hogy segítsék a konzultációkat. Abban is megállapodás született, hogy azok a partnerek, akiknek speciális érdekük fűződik hozzá, javaslataikkal adott esetben gazdagítsák a munkaprogramot.

A program kialakításában különös figyelmet fordítottak az anyagok, helyszínek hozzáférhetőségének biztosítására, kiterjesztve ezt az egyes események időzítésére is. Bár az átfogó programról született megállapodásnál, minden egyes esemény alkalmával finomhangolásra volt szükség, rugalmasan figyelembe véve azokat a szükségleteket, amelyeket az ilyen típusú konzultációk megkívánnak.

A walesi parlament ajánlásait követve, a konzultációs alkalmak a faji és fogyatékoságügyi témakörökre összpontosítottak, ugyanakkor kellő rugalmasságot tanúsítottak és a résztvevőket is bátorították további, az egyenlő bánásmóddal összefüggő standardok átgondolására.

A VALREC volt felelős azért, hogy azonosítsa a teljesen akadálymentes helyszíneket, szállítási módokat, biztosítsa a gyermekfelügyeletet, vagy az anyagok lefordítását, vagy más alternatív formátumba történő átültetését, ha a résztvevők közül bárkinek erre szüksége volt. A VALREC és a speciális érdekekkel rendelkező partnerek útmutatót is készítettek, amellyel az anyagok és prezentációk elkészítését és megosztását segítették. Ezeket az eseményeket Cardiffben, Valleys-ben, Közép- és Észak-Walesben tartották 2008 januárja és márciusa között.

Annak érdekében, hogy a lehető legtöbb elérhető információt lehessen megszerezni a konzultációs ülések alkalmával, a VALREC megkérte a résztvevőket, hogy az OP-ban azonosított, több területen átívelő egyenlő esélyek témakörén belül négy célkitűzésre fókuszáljanak. A VALREC, a DTZ és a WEFO a konzultációs kérdések elkészítéséhez egyesítette erőforrásait.

A hatásvizsgálati jelentések magukban foglalják az összefoglaló jelentést, melyet a program fejlesztésért felelős tisztviselők és projekt szponzorok is hasznosítani tudnak. A megállapítások segítenek azt is beazonosítani, hogy hol lesz szükség pozitív intézkedésekre annak biztosítása érdekében, hogy az egyes csoportok teljes mértékben hasznosíthassák a Strukturális Alapokból finanszírozható Wales-i programok kínálta lehetőségeket. A WEFO területeken átívelő csapatának egyenlő bánásmóddal foglalkozó csoportja az egyes projekteknél elvégzendő, egyenlő esélyek integrációjának hatásvizsgálata során a beszámolókból vett, konkrét példákra támaszkodik.

Valamennyi jelentés elkészült 2008. őszére, amelyek a WEFO honlapján²⁸ is elérhetőek. Az összefoglaló jelentést tájékoztatásul megküldték a walesi parlamenti képviselőknek is.

A WEFO kötelezettséget vállalt arra, hogy további Egyenlő Bánásmód hatásvizsgálatokat fog végezni a nemek, a kor, a szexuális irányultság, a vallási meggyőződés és a hit esélyegyenlőségéről is. A programok áttekintéséhez és elemzéséhez szükséges, elérhető szakirodalom feltérképezését saját erőforrásból, a WEFO-n belüli működő kutató, monitoring és értékelési csoport végezte el. Hasonló folyamat keretében nyilvános konzultációt is tartottak együttműködésben az önkéntes szektorban dolgozó kollégákkal. Ez a folyamat előre láthatóan 2009. folyamán fejeződött be.

²⁸ <http://www.wefo.wales.gov.uk>

6. melléklet

A fogyatékosági szempontok érvényesítése a tagállamok ESZA Operatív Programjaiban

(Forrás: Bizottság, DG EMPL)

Hollandia²⁹

Hollandiában, a fogyatékos személyek foglalkoztatási célú részvételének előtérbe helyezése az ESZA projektekben úgy történik, hogy azok a projektek előnyt élveznek, amelyek ezen csoportokat foglalkoztatnak azokkal szemben, ahol nem tervezik „foglalkoztatási szempontból fogyatékos személyek” alkalmazását.

A fogyatékos személyek, a foglalkoztatásban hátrányos helyzetűek, a kisebbségek és a nemek egyenlőségéért küzdők érdekvédelmi csoportjai meghívást kapnak az OP megvalósításának nyomán követését és értékelését végző testületbe. Speciális szakértelműket és háttérüket felhasználva ismételt találkozókra javasolhatják az OP megvalósításával kapcsolatban és amennyiben szükséges, fejlesztéseket javasolhatják az általuk képviselt emberek érdekeinek megfelelően.

Szlovákia³⁰

A szlovák nemzeti stratégiai referenciakeret (SzNSRK) 2007-2013 4 horizontális prioritást határoz meg, amelyeket mind a 11 operatív programban kezelni kell (9 ERFA+KA, 2 ESZA), és amelyek közül az egyik az „egyenlő esélyek” horizontális prioritás.

A (SzNSRK) horizontális prioritású „Esélyek egyenlősége” megvalósításának koordinálójaként a Szlovák Köztársaság Munkaügyi, Szociális Ügyek, és Családügyi Minisztere.

A horizontális prioritású esélyegyenlőséghez kapcsolódó projektek hatásának értékelése minden pályázó számára kötelező (akik a Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból pályáznak támogatásra), és annak szerepelnie kell a pályázatban. A pályázónak kötelező

²⁹ http://docs.minszw.nl/pdf/135/2007/135_2007_1_18081.pdf (23. oldal)

³⁰ http://www.esf.gov.sk/documents/OP2007/OpZaSI_Final2007.pdf (167. oldal)

értékelnie, hogy a projektnek lesz-e hatása az esélyegyenlőségre. Ha a projektnek van hatása az esélyegyenlőségre, először azt kell meghatározni, hogy az a hatás negatív vagy pozitív-e, illetve hogy az esélyegyenlőséggel való kapcsolat szerepelni fog-e az elbírálási szempontok között. Ha a projektnek semmilyen hatása nem lesz az esélyegyenlőségre, akkor az esélyegyenlőségi kapcsolatokat nem kell felvenni az elbírálási szempontok közé.

Egy esélyegyenlőségi projekt hatásvizsgálatának elbírálási szempontjait a Munkaügyi Minisztérium készíti elő. A Munkaügyi Minisztérium emellett az összes irányító hatóságnak iránymutatást ad, valamint megszervezi az IH személyzetének képzését. Bármely ilyen projekt indikátorai között szerepelni fognak olyan mérőszámok, melyek az esélyegyenlőség hatásait jelzik.

A Munkaügyi Minisztérium támogatóközpontot hozott létre, amely segítséget nyújt a pályázóknak projektjeik esélyegyenlőségi hatásainak méréséhez. Az egyes operatív programok irányító hatóságai fókuszpontokat (kontakt személyeket) jelölnek ki, akik együttműködnek a Munkaügyi Minisztérium támogatóközpontjával, illetve tanácsokat adnak a kedvezményezetteknek a projektek esélyegyenlőségi horizontális prioritásnak való megfelelésével, valamint a projektek értékelésével, elbírálási folyamatával és nyomon követésével kapcsolatban.

A Munkaügyi Minisztérium e horizontális prioritáshoz 5 célkitűzést határozott meg, melyek közül 2 közvetlenül vonatkozik a fogyatékos személyekre (1. a fogyatékos személyek munkanélküliségének csökkentése, speciális oktatási intézkedések a fogyatékos személyek befogadása céljából, valamint a közszolgáltatásokhoz történő hozzáférés emelése, és 2. a hátrányos megkülönböztetés mentességet szolgáló mechanizmusok eredményesebb megvalósítása).

Lettország³¹

A lett OP „Emberi Erőforrás és Foglalkoztatás” (és a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret általában) tartalmazza az egyenlő esélyek horizontális prioritást. A prioritás különös hangsúlyt fektet a nemekre, a fogyatékosokra, és az öregedésre.

³¹ <http://www.esfondi.lv/page.php?id=660>

A megvalósítás előkészítése során több intézkedés került meghozatalra:

1. Egy speciális ismerv alkalmazása annak értékeléséhez, hogy az egyenlő esélyek alapelve beépítésre került-e a projekt elbírálási szempontjai közé;
2. Egy kézikönyv összeállítása, „Miképpen biztosítottak az egyenlő esélyek az EU által társfinanszírozott projektekben” címmel (csak lett nyelven elérhető)
3. 10 személy képzése történt meg, hogy a továbbiakban képezze és konzultáljon azokkal, akik az EU Strukturális Alapok megvalósításával és adminisztrációjával foglalkoznak.

A horizontális prioritás megvalósításának adatai, mint például a nemek, életkor és fogyatékoság szerinti részvétel; az infrastruktúra adaptálása a különböző fogyatékoságokhoz (látás-, hallás-, mozgás- és értelmi fogyatékoság), valamint a legjobb gyakorlatok a Közös Irányítási Információs Rendszeren keresztül kerülnek összegyűjtésre. Ezen adatok elemzése segíti az EU Strukturális Alapokkal kapcsolatos tevékenységek hatásának értékelését a különböző célcsoportok helyzetét tekintve.

Kivonat az OP-ból:

Egyenlő esélyek – mindennemű megkülönböztetés megszüntetése, legyen az nemek közti, fajra, nemzetiséghez való tartozásra, vallásra, meggyőződésre, fogyatékoságra, szexuális orientációra vagy életkorra alapuló. Az egyenlő esélyek biztosítása a horizontális alapelv valamennyi csoportja számára, azok tiszteletben tartása valamennyi EU által támogatott fejlesztésben. Mind speciális műveleteken, mind pedig előre meghatározott projekt elbírálási feltételeken keresztül, az ESZA OP figyelemmel fogja kísérni az egyenlő esélyek érvényesülését a munkaerőpiacon és ösztönözni fogja a munkaerő-piaci befogadást, tekintet nélkül az egészségi állapotra, az életkorra és egyéb tényezőkre.

Kivonat a pályázatok értékelési szempontjaiból:

Tervez a projekt közvetlen vagy közvetett pozitív hatást kifejteni az esélyegyenlőség horizontális prioritáshoz kapcsolódóan?

- a projektnek közvetlen pozitív hatásai vannak (5 pont);
- a projektnek közvetett pozitív hatásai vannak (3 pont);
- a projekt semleges (nincs hatása) a horizontális prioritásra (0 pont).

Skócia³²

A Skót-felföldön és szigeteken az ESZA támogatást nyújtott egy, a Felföld és Szigetek Egyenlőségi Fóruma által kifejlesztendő esélyegyenlőségi eszköztárhoz. Az eszköztár főképp az ESZA által támogatott projektkiválasztás megfelelő módszereinek tervezéséhez használatos.

Kivonat a projekt-kiválasztási feltételek tervezéséről:

Mutassa be, hogy a projekt indoklása során hogyan vették figyelembe a nők és férfiak, valamint egyéb, kirekesztett csoportok speciális igényeit (pl. etnikai kisebbségek, egyedülálló szülők, fogyatékos személyek)!

Az üzletvitelnek helyet adó helyiségek akadálymentesek-e? Azok az üzletvitelnek helyet adó helyiségek, melyek nem akadálymentesítettek, vagy nem veszik figyelembe a személyes biztonság szempontjait (pl. gyenge világítás, elszigetelt autóparkoló, tömegközlekedéssel nem megközelíthető helyszín) kizárhatnak potenciális munkavállalókat – női vállalkozóktól kezdve egészen a különböző fogyatékossgal élő személyekig – abból, hogy az ő munkájuk kerüljön kiválasztásra.

³² <http://www.hief.org.uk/>

7. melléklet

Ellenőrző lista – példa az akadálymentes építkezés ellenőrzésre (indikatív)

Ez a feladatlista csupán egy példa annak szemléltetéséhez, hogy az épített környezet akadálymentesítését hogyan lehetséges biztosítani, hogy a fogyatékos személyek számára is elérhetőek legyenek a szolgáltatások. Alkalmazható ERFA projektekben. (Fontos megjegyezni, hogy a rámpákra és a küszöbökre vonatkozó előírásokat a hazai követelményeknek megfelelően adtuk meg, azok részben eltérnek az eredeti kiadványban megjelent ajánlás adataitól. A hazai követelményekről és ajánlásokról a 8. mellékletben nyújtunk bővebb tájékoztatást. Az alábbi táblázat a *gyors áttekinthetőséget* biztosítja.)

Feladatlista – akadálymentesített építkezés			
		Terület	A szabvány követelményei
1. Szintbeni hozzáférés (kívül)	Általános	Gyalogos felüljáró	Akadálymentes használat.
		Padlóburkolat	Rezgésmentes hozzáférés (nem kavicsborítású, nem egyenetlen darabok).
	Rámpák		Nem egymást követő lépcsőfokok.
		Szélesség	Legalább 120 cm; ívelt rámpák legalább 150 cm.
		Lejtő hosszában	Maximum 5%, maximum 8% módosítások és további építések esetén. Vízszintes indulórész megléte a maximális 10 méternyi hossz esetén a lejtés maximum 4%.
		Oldalirányú lejtés	Nincs.
		Horizontális manőverezésre alkalmas hely	A rámpamindkét végétől számított legalább 150 cm hely, akadály (pl. ajtó) nélkül.
		Irányváltások	Amikor a rámpa iránya több mint 45 fokot változik, a horizontális manőverezésre alkalmas helynek minimum 150 cm-es átmérőjűnek kell lennie.

		Korlátok	Mindkét oldalon, 90-100 cm magasságban és további 75 cm magasságban, vízszintesen legalább 40 cm a rámpa elején és végén, korlátok több mint 10 cm magasságkülönbségre.	
		Felszín	Jól tapadó vagy csúszásmentes felszín.	
		Jelölés	Mindkét végét teljes szélességében jól láthatóan jelezni kell.	
	Emelkedő felületek és hasonló eszközök	Ha elérhető	Nominális teher legalább 3 kN, egyébként azzal egyenértékű felvonók (lásd 5. szakasz); ha zárható, akkor Európa-szerte alkalmazott és szabványos zárrendszert kell használni.	
2. A fő-bejárat akadálymentes tervezése		Bejárat	Főbejárat vagy bejárat a főbejárat közelében lépcső nélkül és lift, lépcső nélkül.	
		Ajtó szélessége	Legalább 90 cm-szabad szélesség (amennyiben legalább 80 cm rendelkezésre áll).	
		Ajtó magassága	Legalább 200 cm szabad magasság.	
		Küszöbök, kitámasztók	Legfeljebb 2 cm.	
		Horizontális manőverezésre alkalmas hely	Legalább 120 x 150 cm (táv x szélesség) az ajtók mindkét oldalán, távolság az ajtó kilincsel szerelt oldalától legalább 50 cm.	
		Ajtók	<ul style="list-style-type: none"> • Könnyedén nyitható vagy legfeljebb 25N erőbefektetéssel, máskülönben rásegítéssel; • lengőajtóknál megakadályozni a visszalengést; • kerülni forgó és süllyesztett kilincseket; • üvegajtókat és üveg-betétes ajtókat biztonsági üvegből kell készíteni. 	
		Lábtörlők	Nincsenek hatással a kerekesszékek kormányozhatóságára.	

	Amennyiben beépítésre került	Forgóajtók és forgókeresztek	A forgóajtóknak és a forgókereszteknek körbeforgathatóknak kell lenniük. Mellettük egy ajtóval ellátott bejáratot is biztosítani kell.	
		Automata ajtók	Az automata ajtóknak előre ki kell nyílniuk és lassan kell csukódniuk. Az automata forgóajtók esetében az áthaladási területnek jól láthatónak és egyértelműen jelöltnek kell lennie.	
		Üvegajtók és üvegezett területek	Használni kell láthatóvá tévő jelzéseket, 90-100 cm, valamint 150-160 cm magasságban.	
3. Általános építkezés	Megfelelő szabad szélességek	Ajtószélesség	Legalább 80 cm hasznos szélesség és legalább 80 cm hasznos szélesség az átjárónak a kétszárnyú ajtóknál.	
		Ajtómagasság	Legalább 200 cm a megfelelő szélességhez.	
		Küszöbök, ajtókitámasztók	Maximum 2 cm.	
		Horizontális hely a manőverezéshez	Legalább 120 x 150 cm mindkét oldalon, oldaltávolság a kilincsoldalhoz legalább 50 cm.	
		Ajtók	<ul style="list-style-type: none"> • Könnyedén nyitható vagy legfeljebb 25N erőbefektetéssel, máskülönben rásegítéssel; • lengőajtóknál megakadályozni a visszalengést; • kerülni forgó és süllyesztett kilincseket; • üvegajtókat és üveg-betétes ajtókat biztonsági üvegből kell készíteni. 	

Egyéb	Padlóburkolat az épületekben	Megfelelő csúszáságtlás, amely elektrosztatikusan nem feltöltődő.	
	Kiálló elemek	Biztonságosak, vagy padlóig érők.	
	Akadályok a közösségi térben	Egyértelműen észrevehető, 90 cm-nél nagyobb szélességűek.	
	Rácsozat, padlórácsok	Maximum 2 cm méretű nyílások.	
	Általános elérhetőségű használati helyiségek (sportolásra alkalmas termek is)	Lépcső nélkül elérhetőek.	
Tájéolás és jelölés	Tájékozódást segítő és helyzetet meghatározó jelek	<ul style="list-style-type: none"> • az információs elemeket jól meg kell világítani, tükröződésmentesnek kell lenniük; • a tájékozódást szolgáló jeleket legalább 2 méter magasságban kell elhelyezni; • a helyi tájékozódást szolgáló jeleknek és feliratoknak 70 és 160 cm között kell lenniük; • a kiterjedt, tájékozódást segítő jelzések kiegészítendőek mobil térképekkel és hangos információkkal; • emeletenként legalább 1 akadálymentes WC kijelölése a vak és látás-sérült személyek számára. 	
	Információs és szolgáltató pontok tervezése, portaszolgálat	<ul style="list-style-type: none"> • vizuális és hang kapcsolat; • akadálymentes pult-környezet; • áttekinthető terület; • szélesség 80 cm; • magasság 70 cm; • pult magassága legfeljebb 85 cm; • indukciós hurok alkalmazása; • padlóburkolat felület váltással. 	

	Tájéltás és jelölés	Jelölés	<p>Az akadálymentességet biztosító be- rendezések és eszközök – megfelelő jelzéssel – tapintható hozzáféréssel vagy a megközelítést jelölésekkel biztosítva. A következőket kell jelölni: parkolóhe- lyek (beállók, garázsok), lépcsőmentes hozzáférések, bejáratok az épületekbe, és emellett: liftek, ha nem mindegyik akadálymentesített, további emelkedő felületek és hasonló eszközök – bár- ki számára elérhető egészségügyi szobák, gyalogos átkelők a második szinten – nyilvános telefonok, sür- gősségi hívást lehetővé tevő helyek, kerekeszékeknek hely, akadálymente- sen használható ülések – öltözők, aka- dálymentesség uszodákhoz, mecha- nikai segédletekhez – fő közlekedési útvonalakhoz, átjárókhoz, pénztárak- hoz, pultokhoz, bárpultokhoz, aszta- lokhoz, valamint hangos tájékoztatás azokon az útvonalakon, amelyek a fent említett lehetőségekhez vezetnek.</p>	
--	---------------------	---------	---	--

		Menekülő útvonalak	Megfelelően rendelkezésre áll a fogyatékos emberek evakuálási terve, a menekülőrampák hosszanti lejtése maximum 12%. Megfelelően jelölve a menekülő útvonalakat, felület csúszásmentes.	
	Tárgyalók	Amennyiben vannak	Rögzített ülések esetén.	
			Kerekesszékek helyei 80 és 180 cm közti látótérrel. Minimum szélesség 100 cm, maximum mélység 120 cm, folyosó szélessége 120 cm, manőverezésre alkalmas hely átmérője 150 cm a következő kerekesszékes helyre.	
			Kísérőnek is ülőhely. A kerekesszékes helyek közel az akadálymentesített kijáráshoz. Mennyiség: legalább 2 kerekesszék-hely, minden egyes 100 ülőhelyre 1 (az első 100-as sorozattól kezdve). Azon személy számára, akinek járási nehézségei vannak, legyen alkalmas kar pihentetésére és legyen hely a lábaknak.	
4. Akadálymentes horizontális hozzáférés	Hallok, folyosók, előcsarnokok	Szélesség	Tiszta szélesség legalább 120 cm a végeknél és 150 cm irányváltásokkor.	
		Magasság	Tiszta magasság 210 cm, nem lehetnek belógó akadályok.	
		Tervezés	Lépcső nélküli: szintkülönbség esetén: rámpák, liftek és egyéb emelőeszközök, biztonságos, önhordó építészeti elemek 210 cm-es magasságig, hogy el lehessen alattuk félni.	

5. Akadálymentes vertikális hozzáférés	Lépcsők	Szélesség	Egyenes fölépcsők, legalább 120 cm szabad hely a korlátok közt.	
		Korlát	Mindkét oldalon 3,5–4,5 cm lekerített keresztmetszet, faltávolság legalább 4 cm, mindkét vége horizontálisan folytatódik legalább 40 cm-re a lépcsők előtt és után, folyamatos korlát a lépcső mentén 90-100 cm-es magasságban; több mint 90 cm-es magasság esetén egy további, 75 cm magasságú kiegészítő korlát.	
		Lépcsőfokok	Csúszásmentes felület, lépcsők kis lejtésben vagy levágásban végződnek.	
		Jelölés	Az első és utolsó lépcsők színnel jelölve, látható figyelmeztetéssel ellátott terület, mielőtt a lépcsők lefelé vezetnek.	
	Rámpák		Nem folytatják a lefelé vezető lépcsőket.	
		Szélesség	Legalább 120 cm, spirális rámpáknál legalább 150 cm.	
		Hosszanti lejtés	Maximum 5%, maximum 8% módosítások és további építések esetén. Vízszintes indulórész megléte a maximális 10 méternyi hossz esetén a lejtés maximum 4%.	
		Oldalirányú lejtés	Nincs.	
		Horizontális manőverezési hely	Legalább 150 cm a rámpa mindkét végénél (akadályok, pl. ajtók nélkül).	
		Irányváltoztatás	Amikor a rámpa iránya több mint 45 fokot változik, a horizontális manőverezésre alkalmas hely minimum 150 cm-es átmérőjű.	

		Korlátok	A magasság mindkét oldalon 90-100 cm, kerékterelő további 75 cm, 40 cm horizontális a rámpa vége felett, legalább 10 cm hosszanti szintkülönbség miatt.	
		Felszín	Csúszásgátló.	
		Jelölés	Mindkét végén színnel jelölve, a teljes szélesség vonalában.	
	Liftek	Ha van	Megfelel a tagállami normáknak, amennyiben zárhatóak, európai szabványú zárrendszer használandó, tükrök a hátsó falon.	
		Hozzáférhetőség és elrendezés	Több lift esetén legalább egy liftnak alkalmasnak kell lennie a mozgáskorlátozott használók számára: akadálymentes hozzáférés.	
		Liftfülke	Legalább 110 cm x 140 cm (Sz x Á), legalább 150 cm x 150 cm (Sz x Á) átlós hozzáférés esetén.	
		Bejáratok, ajtónyílások	Tiszta átjáró legalább 90 cm szélességgel.	
		Manőverezési hely a szétnyíló ajtók előtt	Legalább 150 cm mélység, legalább 200 cm-re a lefelé tartó lépcsőtől.	
	Emelkedő felületek és hasonló eszközök	Ha van	Nominális teher legalább 3 kN, egyébként egyenlő liftek (lásd 5. szakasz); ha zárható, akkor Európa-szerte alkalmazott és szabványos zárrendszert kell használni.	

6. Akadálymentes egészségügyi helyiségek	Akadálymentes WC-k – általános	Az akadálymentes WC-k elrendezése	Emeletenként egy akadálymentesített WC: beépített vagy ideiglenes (kezdetnek 1 WC épületenként).	
		Ajtók	Ajtók ne nyiljanak befelé. Használható ajtószélesség 80 cm. Belülről zárható, kívülről nem. Nem körbeforgó kilincs.	
		Helyiség mérete	Manőverezési hely legalább 150 cm átmérő, a fürdőkád alatti 20 cm hely figyelembe vehető. A WC-hez oldalról merőlegesen történő hozzáférést kell biztosítani. Egyéb elemek ne blokkolják a manőverezési helyet. Külön toalett helyiség nem szükséges. Általánosan akadálymentesített WC-ülöke: legalább 220 cm szélességű és 250 cm hosszúságú helyiség, Egy oldalról elérhető WC-ülöke: Legalább 165 cm szélességű, 215 cm hosszúságú helyiség.	
		Fali elemek	A WC-ülöke, fürdőkád, kapaszkodók és hasonlókat használatát lehetővé tevő fenntartható alszerkezet. Egy kézzel is kapaszkodást biztosító eszköz.	

Az akadálymentes WC-helyiség eszközei és tartozékai	WC-ülőke	A hátsó fal és a WC-ülőke eleje közti távolság legalább 65 cm. A fal és a WC-ülőke közti szabad hely legalább 90 cm. A WC-ülőke és a szemközti fal közti távolság 120 cm. Ülőke magassága 46 cm, maximum 48 cm háttámla, 55 cm-es ülésmélységről indulva.	
	Fürdőkád, lehetőség szerint akadálymentes belépéssel ellátott zuhanyzó	Padlósinttől 80-85 cm-re. Szabad hely a fürdőkád széle mögött 20 cm-ig. Minimum magasság 65 cm. Zuhannyal vagy falra rögzített csappal ellátva.	
	Eszközök	85-90 cm-es magasságban felszerelve.	
	Egészségügyi felszerelések	80-90 cm magasságban beépítve. Beépítés a tükör magasságában: alsó szél 85 magasságban, felső szél 180 cm-re a padlósinttől.	
	Kapaszkodók a WC-helyiségben	Kétoldali, horizontális távolság a kapaszkodók közt 65-70 cm, kapaszkodó felső él magassága 75 cm-re a padlósinttől, kinyúlva a WC-ülőke front szélétől 15 cm-rel előbbre. Az egy oldalról elérhető WC-ülőke további vertikális kapaszkodó legalább 150 cm-re a padlósinttől, vagy rézsútos kapaszkodók. Magasságban állítható kapaszkodó, helyiségbe maximum 20 cm-re benyúló. Általánosan használható WC-ülőke: WC-papír-tartó a kapaszkodóra ráépítve.	
	Szükséghelyzetben segítségkérés és ennek eszközei	Jelző a WC-n ülőhelyzetből elérhető, maximum 35 cm-re a padlósinttől.	
Pihenő- és egészségügyi szobák	Amennyiben vannak	Mosdó: szükséghelyzetben használható jelzőeszközök. Kanapé legalább 90 cm x 200 cm. Manőverezési lehetőség a kanapé előtt legalább 150 cm átmérőjű.	

	Akadálymentes öltözők és zuhanyzók	Amennyiben vannak	Legalább 1 egészségügyi szoba és 1 öltöző akadálymentes. Manőverezésre alkalmas hely 150 átmérőjű az öltözőben. Manőverezésre alkalmas hely 150 cm az egészségügyi szobában. Az ajtók kifelé nyílnak.	
		Tervezés	Lépcső nélkül elérhető, padlózat csúszásmentes. Zuhanyzóban az ülőke 46-48 cm magasságban elhelyezve. Zuhanyzó ülőke méret legalább 45 cm x 45 cm. Állítható zuhannyal és szappantartóval felszerelve.	
		Kapaszkodók a zuhanyrészben	A WC-ülőke, fürdőkád, kapaszkodók és hasonlók használatát lehetővé tevő fenntartható alszerkezet. Vízszintes kapaszkodók: 80-85 cm, vertikális kapaszkodók, legalább 150 cm magasságig a padlószinttől, és legalább 70 cm-re a saroktól.	
		Szükséghelyzetben segítségkérés eszközei	A padlószinttől mérve a jelző magassága maximum 35 cm.	

7. Parkolási lehetőség a mozgásukban korlátozottaknak	Parkolási lehetőség személyszállító autóknak	Mennyiség	5-50 parkolóhelyre egy parkolóhely, minden megkezdett 50 helyre további egy.	
		Elhelyezkedés és tervezés	Térkő vagy füvet átengedő gyeprács burkolat használatának kerülése, akadálymentes útvonal kialakítása a közelben lévő akadálymentes bejárathoz vagy lifthez.	
		Elrendezés	Hosszúság legalább 650 cm.	
		Szélesség	Legalább 350 cm.	
		Lejtés	Nincs, maximum 3%.	
		Jelölés és feliratozás	Jelzések a mindenkori KRESZ szerint. Jelzések talajszinten.	
		Továbbiak garázsok számára	Amennyiben vannak	Akadálymentes parkolóhely kerekesszék-jellel a bejárat előtt.
		Garázsajtók és sorompók	Autóból működtethetőnek kell lennie, védve attól, hogy látásában sérült személy nekiütközzön.	

8. melléklet

Segédlet a közszolgáltatások egyenlő esélyű hozzáféréseinek megteremtéséhez

Magyarországon tervezési segédlet készült a 2009. január 1. után megjelenő ROP-os, TIOP-os egyenlő esélyű hozzáférés feltételeinek megteremtését segítő pályázati konstrukciókhoz, a segédlet megjelenésével kapcsolatos feladatokat a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány koordinálta.

A segédlet az alábbi linken érhető el:

http://www.fszk.hu/api/szakmai_anyagok/segedlet_v6_2009_ebook.pdf

<http://ec.europa.eu/social>
<http://www.nfu.hu/palyzatok>

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszchenyterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával,
a Kohéziós Alap társfinanszírozásával valósul meg.